

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, O. P. S., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

UTAJENÝ SVĚDEK

Autor práce: Hana Fialová
Studijní obor: Bezpečnostně právní činnost ve veřejné správě
Forma studia: prezenční
Vedoucí práce: JUDr. Roman Svatoš, Ph.D.
Katedra: Právních oborů a bezpečnostních studií

2012

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, na základě vlastních zjištění a s použitím odborné literatury a materiálů uvedených v této práci.

Souhlasím, aby práce byla uložena v knihovně Vysoké školy evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích a zpřístupněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění.

.....

Děkuji vedoucímu bakalářské práce JUDr. Romanovi Svatošovi, Ph.D. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

ABSTRAKT

FIALOVÁ, H. *Utajený svědek : bakalářská práce*. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, o. p. s., 2012. 54 s. Vedoucí bakalářské práce : JUDr. Roman Svatoš, Ph.D.

Klíčová slova: institut, korunní, ochrana, svědek, trestní, utajený

Práce je věnována problematice ochrany svědka v trestním řízení se zřetelem kladeným na institut utajeného svědka a zvláštní ochranu svědka. Pro zájemce o tuto problematiku je zde poskytnut komplexní přehled o postavení svědka, jeho úlohách a ochraně v trestním řízení. Dílo dále zahrnuje rozbor právní úpravy, ve kterém je poukázáno na některé nedostatky a nejasnosti, související s touto problematikou. Z tohoto hlediska je v práci zpracován přehled současné i předcházející legislativy vymezující některé změny v právní úpravě a to jak podle úpravy obsažené v trestním řádu, tak podle zákona o zvláštní ochraně svědka. V závěru je okrajově popsán institut korunního svědka, který však není doposud v našem trestním řádu zakotven.

ABSTRACT

FIALOVÁ, H. *Secret witness : Bachelor thesis*. České Budějovice : The College of European and Regional Studies, o. p. s., 2012. 54 p. Supervisor : JUDr. Roman Svatoš, Ph.D.

Key words: institute, crown, protection, witness, criminal, secret

This bachelor thesis deals with the protection of witness in Czech criminal law with regard to the institute of latent witness and the special protection of witness. For those interested in this issue they are provided with a comprehensive review of a statement of a witness, their role and protection in criminal proceedings. In this thesis there is also the analysis of the legislative in which some imperfection and ambiguity related to this issue are pointed out. In this point of view there is a review of current and preceding legislative defining some amendments in the legislation, both according to the Czech Criminal Code and the Act of the Special Protection of Witness. In the conclusion there is a marginal description of the institute of the Crown Witness which is not implemented in our Criminal Code yet.

OBSAH

Úvod.....	7
1 Cíl a metodika bakalářské práce.....	8
2 Definice a způsobilost svědka	10
3 Povinnosti a práva svědka.....	11
3.1 povinnosti svědka	11
3.2 práva svědka	12
4 Ochrana svědka.....	14
4.1 utajený svědek	16
4.1.1 vývoj právní úpravy utajeného svědka v ČR	16
4.2 zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka	25
4.2.1 vývoj právní úpravy.....	25
4.2.2 problematika aplikace institutu zvláštní ochrany svědka.....	27
4.2.3 definice pojmů	29
4.2.4 poskytování zvláštní ochrany a pomoci	31
4.2.5 rozbor finančních nákladů	36
4.3 zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky	38
4.3.1 zajišťování bezpečnosti určených osob (§49)	38
4.3.2 krátkodobá ochrana osoby (§ 50)	39
4.4 doprovodný zákon č. 274/2008 Sb.	40
5 Institut korunního svědka	44
5.1 pojem a jeho původ	44
5.2 možné negativní vlivy institutu korunního svědka.....	45
5.3 současný právní systém v České republice	46
Závěr.....	49
Seznam použitých zdrojů	51
Seznam zkratk	54

ÚVOD

Význam trestního řízení je dopadnout a spravedlivě potrestat pachatele trestného činu. K objasnění vyšetřované události je zapotřebí mnoha nástrojů a vhodných podmínek vytvářených státem. Svědecká výpověď se může jevit v dnešní době, kdy kriminalistika používá moderní metody pro odhalování trestných činů včetně jejich pachatelů, poněkud zastaralá. Ve skutečnosti je primárním a velmi často klíčovým důkazním prostředkem pro trestní řízení.

Jedním z důvodů, proč jsem projevila zájem o toto téma je skutečnost, že do postavení svědka se může dostat prakticky kdokoliv. Proto každý by měl mít alespoň základní přehled o postavení svědka, jeho právech a povinnostech a hlavně o ochraně v trestním řízení. Zejména u nejzávažnějších trestných činů a organizovanému zločinu, který se velmi rozmohl díky všeobecné amnestii po sametové revoluci, můžou svědci a osoby jim blízké čelit ovlivňování, vydírání, útokům na majetek, zastrasování, nebo i ohrožování jejich životů či zdraví. Nedostatečný pocit ochrany a bezpečí vede ke snaze vyhnout se zákonné povinnosti svědčit, křivé výpovědi nebo k zamlčování podstatných informací o trestné činnosti, které by mohly pomoci k jejímu objasnění. Mnoho případů tak zůstává nevyřešeno, jelikož svědci se zcela oprávněně obávají msty ze strany pachatele a bojí se svědčit.

Na uvedený stav bylo a stále je nutné reagovat vhodnými změnami trestního řádu, trestního zákoníku, přijetím zákonů, novel a opatření zajišťující bezpečnost a ochranu svědka. Současná právní úprava nabízí několik forem ochrany svědka. V méně závažných situacích může být poskytnuta jedna z procesních ochran např. anonymní výpověď před soudem. Kdežto v případech kde je riziko vyšší, musí být zajištěna fyzická ochrana např. změna identity, nebo úplné opuštění území našeho státu.

Zájem na ochranu života a zdraví svědka versus právo obviněného na spravedlivý proces a na obhajobu vyžaduje nalézt přijatelný kompromis. Jak vyhovět všem zúčastněným je jen špička ledovce celé problematiky ochrany svědků v trestním řízení. V průběhu práce se mimo jiné zabývám i tímto rozporem. S ohledem na rozsah tématu utajeného svědka, je v díle zahrnut také institutu zvláštní ochrany nebo korunní svědek. Cílem není kritizovat nebo obhajovat současnou právní úpravu. Pouze shrnuji a utvářím ucelený přehled uvedené problematiky, přičemž vycházím ze stavu právní úpravy platné k počátku roku 2012.

1 CÍL A METODIKA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Stanoveným cílem pro tuto práci bylo vytvořit komplexní přehled, který bude dobře srozumitelným a zároveň se stane bohatým zdrojem informací pro úzký okruh specialistů a zároveň širokou veřejnost zajímající se o tuto problematiku. Avšak hlavní náplní a také důvodem proč jsem si vybrala toto téma, je poukázat na nedostatky právní úpravy ochrany svědka v trestním řádu. Chyby a nedokonalosti tohoto odvětví vedou k dlouhodobému nezájmu spojeným se strachem občanů plnit zákonnou povinnost svědčit. Do své práce jsem zahrнула myšlenky, které by z mého pohledu přispěly ke zlepšení a zkvalitnění právní úpravy.

Utajený svědek není samo o sobě téma příliš široké, proto se v této práci mimo jiné zabývám také postavením a ochranou svědka v trestním řízení. Práce je rozdělena na několik kapitol, ve kterých se zabírám tímto tématem z různých pohledů a utvářím tak náhled na celé právní odvětví.

První část práce je zaměřena na rozbor samotného pojmu svědka jako takového. Najdeme zde například přesnou definici podle trestního řádu, povinnosti a práva svědků nebo odpovědi na otázky: „Kdo je to svědek?“ či „Jak se jím můžeme stát?“.

V následující kapitole popisují již samotný institut utajeného svědka a to od samého počátku, který je datován k roku 1993 až do současnosti. Vývoj je zakončený nynější platnou úpravou institutu utajeného svědka v trestním řádu. Při zpracovávání celé historie bylo potěšující sledovat, jak byly některé problémy z legislativy průběžně odstraňovány. Přesto stále obsahuje mnoho nesrovnalostí, na kterých je nutné pracovat.

Po důkladném nastudování tématu, se v polovině práce zabírám samotnou ochranou svědka, která ještě není do našeho trestního řádu zakotvena, kdežto v jiných zemích je to zcela běžné. To také vzbudilo můj zájem o tuto problematiku. Kapitola mimo jiné obsahuje rozbor finančních nákladů souvisejících s ochranným programem zvláštní ochrany svědka.

Velmi důležitý přínos našich zákonodárců je uveden na konci čtvrté kapitoly. Ta je věnována novému zákonu o Policii ČR, který řeší zajišťování bezpečnosti určitých osob a krátkodobou ochranu osoby. Najdeme zde i změny zákonů provedené v důsledku přijetí doprovodného zákona upravující zejména problematiku utajeného svědka.

Poslední kapitola je věnována institutu, který zatím Česká republika ani některé další státy nemají. Institutem korunního svědka se ve svém právním řádu může například pochlubit USA, Polsko, Německo, Itálie a jiné země. Cílem je seznámení se samotným pojmem a také dalšími instituty, které prozatím nahrazují dosud nezavedený institut korunního svědka. Mým záměrem bylo ukázat na význam a účel korunního svědka, nikoliv kritizovat či obhajovat.

Bakalářská práce je pojata teoreticky. Nezbytnou úlohou pro její zpracování bylo čerpání z právních předpisů, zvláště zákonů. Zejména zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním ve znění pozdějších právních předpisů (dále jen TrŘ). Mezi hlavní prameny řadím velice dobře zpracované a známé dílo od Michaela Mariniho s názvem „*Utajený svědek a zvláštní ochrana svědka*“. Hlavní činností bylo shromáždění dostupné české i zahraniční literatury, novinových článků a elektronických zdrojů, které mi po důkladném nastudování utvořily ucelený rámec a náhled na celou problematiku.

2 DEFINICE A ZPŮSOBILOST SVĚDKA

Každý z nás se alespoň jednou za život stal svědkem nějaké události. V dnešní době je přítomnost svědků vyžadována například při potvrzení některých důležitých aktů (svatba, závěť, apod.). Někdo mohl být dokonce povinen podat svědeckou výpověď. Dochází k tomu zejména, je-li potřeba věrohodné výpovědi o nějaké závažné věci při vyšetřování občanských nebo trestních sporů. Za velmi důležité je bráno svědectví očitého svědka, které vypovídá o tom, co sám viděl, slyšel nebo jinak vnímal svými smysly. Tento důkazní prostředek je nejčastějším v trestním řízení. Což mu také přikládá mimořádný význam při rozhodování ve věci. Můžeme říci, že je takovým střípkem celé mozaiky faktů, který může být klíčovým důkazem pro objasnění případu.

Přesnou definici svědka v trestním řádu nenalezneme, nicméně jeho náležitosti, práva a povinnosti jsou vymezena § (97-104) trestního řádu (dále jen TrŘ)¹.

Definovat pojem svědka lze takto: „svědkem je fyzická osoba rozdílná od obviněného, která byla vyzvána (předvolána) orgánem činným v trestním řízení, aby jako svědek vypovídala o skutečnostech důležitých pro trestní řízení, jež sama vnímala (poznala, pozorovala) svými smysly, tedy viděla, slyšela atd., anebo která se sama či z podnětu některé ze stran dostavila za tímto účelem k orgánu činnému v trestním řízení. Svědek je nezastupitelný jinou osobou, protože toto jeho postavení je vytvořeno situací, kterou pozoroval, vnímal.“²

Jaké jsou stanovené podmínky svědecké způsobilosti, se z trestního řádu nedozvíme. Z toho vyplývá, že svědčit mohou naši občané, cizí státní příslušníci nebo osoby bez státní příslušnosti. Stejně tak osoby neodpovědné (děti), nebo lidé s vadami fyzickými či psychickými. Aby nemohla vzniknout pochybnost o schopnostech zřetelnosti vnímání jevů a výpovědi, je nutné díky stanovisku v právní úpravě přezkoumat a znalecky vyšetřit (psychologem popř. psychiatrem) duševní a fyzický vývoj dítěte nebo stav dospělé osoby.

¹ ČESKO. Zákon č. 141 ze dne 9. prosince 1961 o trestním řízení soudním (trestní řád). In: *Sbírka zákonů, Česká republika*. 1961, částka 66, s. 513-576.

² ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád. Komentář. I. díl*. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 848. ISBN 978-80-7400-043-0.

3 POVINNOSTI A PRÁVA SVĚDKA

3.1 POVINNOSTI SVĚDKA

Povinnost svědka je jasně stanovena pod § 97 TrŘ, podle kterého je osoba, která obdržela předvolání od některého z orgánů činných v trestním řízení (policejní orgán, státní zástupce nebo soud), se podle trestního řádu musí na toto předvolání dostavit a vypovídat o tom, co je mu známo o trestném činu a o okolnostech podstatných pro trestní řízení. Zákonem stanovené výjimky, jsou uvedeny níže v podkapitole „Práva svědka“.

Základní povinnosti svědka:

1. povinnost vypovídat [(povinnost svědčit) § 97 TrŘ]
2. povinnost podrobit se konfrontaci a rekognici (§ 104a, § 104b TrŘ)
3. podrobit se vyšetření duševního stavu znalcem (§ 118 TrŘ), prohlídce těla, odběru krve nebo jiným obdobným úkonům spojeným se zásahem do tělesné integrity a úkonům vedoucím ke zjištění totožnosti svědka (§ 114 TrŘ), povinnost napsat potřebný počet slov ke zjištění pravosti rukopisu (§ 101 TrŘ).³

Zbavit se jen tak role svědka není možné. Pokud se dotyčný bez řádné omluvy nedostaví k trestnímu řízení, odmítne vypovídat nebo bude zapírat, může soud uplatnit prostředky, kterými ho ke svědectví přinutí. Nečekané události (nemoc, nehoda, jiné skutečně vážné důvody) jsou brány jako důvody pro omluvu, načež soudce může žádat potvrzení od lékaře.

Je-li předvolaný svědek neochotný, může být na vlastní náklady **předveden policií**. Předvolanému též může být uložena **pořádková pokuta** až ve výši padesáti tisíc korun (§ 66 TrŘ). Ta je samozřejmě exekučně vymahatelná.

Povinnost nic nezamlčovat a vypovídat jen pravdu vyplývá z českých zákonů. Jednání porušující tuto povinnost, nazýváme „**křivá výpověď**“ a může být trestáno až třemi léty ve vězení. Doporučuji tedy nevyhýbat se svědectví.

³ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 2. vydání. Praha: Leges, 2011. s. 390 - 391. ISBN 978-80-87212-92-9.

3.2 PRÁVA SVĚDKA

Stejně jako povinnosti, tak i práva svědka nalezneme v trestním řádu. Vyplývají jak z Listiny základních práv a svobod (dále jen LZPS), která je součástí právního pořádku České republiky, tak i z procesního postavení svědka.

Mezi základní oprávnění svědka patří:

1. právo odepřít výpověď podle (§ 100 TrŘ), právo na respektování zákazu výslechu svědka (§ 99 TrŘ),
2. právo vypovídat ve svém mateřském jazyce, resp. jazyce, který ovládá, právo na zajištění přítomnosti tlumočnicka podle (§ 2 odst. 14 TrŘ, § 28 TrŘ). Zde ovšem nejde o specifické právo svědka, ale o projev obecné zásady.
3. právo na právní pomoc – právo, aby jím zvolený advokát byl přítomen u výslechu svědka. Také v tomto případě jde o projev obecné zásady – práva na právní pomoc zakotveného v čl. 37 odst. 2 LZPS.
4. právo ohroženého svědka na poskytnutí informací o pobytu obviněného nebo odsouzeného podle (§ 44a TrŘ),
5. právo ohroženého svědka na poskytnutí ochrany podle (§ 55 odst. 2 TrŘ, § 209 TrŘ, zákona č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením),
6. právo na svědečné (§ 104 TrŘ).⁴

Osoba, která obdržela předvolání od některého z orgánů činných v trestním řízení (policejní orgán, státní zástupce nebo soud), se podle trestního řádu musí na toto předvolání dostavit a vypovídat o tom, co je mu známo o trestném činu a o okolnostech podstatných pro trestní řízení. V případě že tak neučiní, mohou orgány činné v trestním řízení přistoupit k použití donucovacích prostředků, které jsou zmiňovány v předešlé podkapitole. Zákon uvádí některé výjimky, které zbavují svědka povinnosti vypovídat.

⁴ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 2. vydání. Praha: Leges, 2011. s. 390 - 391. ISBN 978-80-87212-92-9.

Dle českého platného právního řádu v trestním řízení, má právo odepřít výpověď:

1. osoby požívající výsad a imunit podle zákona nebo mezinárodního práva (§ 10 TrŘ) – *(ty nemají ani povinnost se dostavit)*
2. osoby, jejichž výslech je zakázán (§ 99 TrŘ)
3. osoby oprávněné odepřít výpověď (§ 100 TrŘ):
 - a) *příbuzný obviněného (obžalovaného) v pokolení přímém, jeho sourozenec, osvojitel, osvojenec, manžel, partner a druh.*
 - b) *jestliže by svojí výpovědí způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě, svému příbuznému v pokolení přímém, svému sourozenci, osvojiteli, osvojení, manželu nebo druhovi anebo jiným osobám v poměru rodinném nebo obdobném, jejichž újmu by právem pociťoval jako újmu vlastní.*
4. poslanci a senátoři (čl. 28 Ústavy)
5. soudci Ústavního soudu (čl. 86 odst. 3 Ústavy)

Svědék musí být vždy poučen předsedou senátu o jeho právu odepřít výpověď. Toto právo nenáleží tomu, kdo má stran trestného činu, jehož se svědecká výpověď týká, oznamovací povinnost podle trestního zákona (§ 368 TZ).⁵

Není neobvyklé, že svědek je současně také poškozeným v trestním řízení. V takovém případě má více práv.

Některá práva náležící poškozenému svědkovi:

1. připojit se k trestnímu stíhání s nárokem na náhradu škody (§ 43 odst. 3 TrŘ) *(tento nárok musí uplatnit nejpozději v hlavním líčení před zahájením dokazování)*
2. nahlížet do spisů a pořizovat si poznámky (§ 65 TrŘ)
3. činit návrhy na doplnění dokazování (§ 43 odst. 1 TrŘ)
4. nechat se zastupovat zmocněncem při vymáhání náhrady škody (§ 50 TrŘ)⁶

⁵ CÍSAŘOVÁ, D., FENYK, J., GRIVNA, T. a kol. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: ASPI, 2008. s. 320-322. ISBN 978-80-7357-348-5.

⁶ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou podle stavu k 1. 1. 2010*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009. ISBN 978-80-87212-22-6.

4 OCHRANA SVĚDKA

Úprava chránící svědky nebo osoby jim blízké byla přijata našimi zákonodárci z důvodu ochrany před újmou na zdraví nebo jiným vážným nebezpečím porušení jejich základních práv. Právě strach o sebe a své blízké, bránil svědkovi veřejně vypovídat. Zejména šíření organizovaného zločinu, nelegální prodej zbraní, obchod s „bílým masem“, výroba a distribuce drog nebo terorismus atd., bylo podnětem pro zavedení tohoto bezpečnostního opatření.

Ochrana svědků může zahrnovat širokou škálu opatření a mechanismů od fyzické ochrany svědka a osob blízkých před zastrašováním a ohrožováním na životě, přes utajení identity svědka změnou jeho osobních dat, zaměstnání, umožnění žít na jiném místě, přestěhování do zahraničí, až po speciální procesní pravidla při dokazování, například dokazování prostřednictvím videozáznamu s nahraným svědectvím, výslech za použití průmyslové televize, prostřednictvím jiné osoby, podáváním svědectví v jiné místnosti, než ve které je přítomen obviněný apod.⁷

Výstižný popis postavení svědka spojený s problematikou jeho ochrany, je publikován pány Bc. Jaroslavem Peleškou a JUDr. Miroslavem Vychodilem, CSc, v odborném časopise pro trestní právo a obory související. Jejich pohled na věc je takový:⁸

„Svědka se cítí často v trestním řízení ohrožen, zejména v případech závažných trestných činů. Ohrožení pociťuje ve dvou směrech. V první řadě ho bezprostředně ohrožují obviněný a jeho komplici, v této souvislosti pak i jejich obhájci. Druhou skupinu ohrožení pro něho tvoří orgány činné v trestním řízení. V závislosti na těchto zdrojích ohrožení a na subjektech, které mohou ohrožení svědka vyvolávat, se vyskytují někdy i velmi rozdílné způsoby ochrany svědka.

Podle toho se specifikuje i pojem ochrany svědka. Jde o pojem široký, interpretovaný z různých stran. Ochrana svědka by měla zahrnovat především nedotknutelnost svědka ze strany osob, proti nimž svědčí, a to jak fyzickou, tak psychickou, ba i morální. Dále by měla být důsledná a kompletní, aby vůbec plnila svůj účel. Konečně by měla být vynutitelná státní mocí a jí takto garantovaná.

⁷ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 2. vydání. Praha: Leges, 2011. s. 404. ISBN 978-80-87212-92-9.

⁸ PELEŠKA, J., VYCHODIL, M. Poznámky k ochraně svědka v trestním řízení. *Trestní právo, příloha*. 1998, roč. 3, č. 5, s. I. ISSN 1211-2860.

Povinnost svědčit bývá (jak podle autorů, tak i z praxe) často provázána různými obtížemi a nepříjemnostmi, proto občané nemají rádi, jsou-li předvoláváni k výslechům, neboť vědí, že přijdou o čas, že se s nimi nebude jednat příliš ohleduplně, budou, resp. mohou být vystaveni různým tlakům, dokonce i ohrožení. Občané obecně – a tím i svědci – nerozlišují jednotlivá stádia trestního řízení ani příslušné instituce, neznají, jak se nazývají, co obsahují, jaká práva a povinnosti z nich vyplývají, nečiní rozdíl mezi vyšetřovateli, státními zástupci a soudci, jen jim povětšinou vadí, že v jedné věci jsou vyslýcháni nevhodným způsobem a několikrát za sebou. Při současné neúctě obžalovaných a dokonce občanů vůbec k orgánům činným v trestním řízení se stává, že svědci často dojíždějí zbytečně k hlavnímu líčení, které se však z důvodů neúčasti obžalovaných i svědků nekoná.

V poslední době se setkáváme stále více s různými projevy přímého napadání svědků a útoků na tělesnou integritu svědků, hrozby jsou adresovány nejen svědkům osobně, ale i jejich rodinám; týká se to zejména skupinových trestních věcí nejvyššího stupně společenské nebezpečnosti a přirozeně organizovaného zločinu. Lze proto jen vítat, že i náš stát se připojil k státům, v nichž se hledají formy a způsoby ochrany svědků.“

Ochranu svědků můžeme rozdělit do tří skupin:

- a) ochrana svědků dle **trestního řádu** (např. utajení totožnosti svědka)
- b) zvláštní ochrana svědků podle **zákona č. 137/2001 Sb.**
- c) **institut korunních svědků** – ochrana svědků, často i spolupachatelů zejména u organizovaného zločinu, kteří se rozhodli vypovídat. Tento typ ochrany nebyl doposud do našeho právního řádu zaveden.

4.1 UTAJENÝ SVĚDEK

4.1.1 VÝVOJ PRÁVNÍ ÚPRAVY UTAJENÉHO SVĚDKA V ČR

4.1.1.1 *Novely trestního řádu provedené zákonem č. 292/1993 Sb.*

Bez náležité znalosti historického vývoje lze jen s obtížemi proniknout do této složité problematiky. Institut utajeného svědka pronikl do právního řádu ČR až roku 1993. Do té doby byl pojmem zcela neznámým. Jeho vznik je spojován se zákonem č. 292/1993 Sb., který novelizoval trestní řád, a to s účinností od 1. ledna 1994. Tato novela přinesla řadu legislativních změn. Jejím cílem byla snaha o zajištění silnější procesní ochrany v trestním řízení pro ohrožené svědky. Zvyšující se ochrana se rovná narůstající ochota občanů k podání svědectví. Některá novelizovaná ustanovení byla ale po velmi krátké době zrušena nálezem Ústavního soudu.

Nejprve byl do § 55 *TrŘ* za odstavec 1 vložen nový odstavec 2, který umožňoval oddělené vedení osobních údajů svědka nebo osobě jemu blízké při hrozbě vážného nebezpečí nebo zjevné újmy na zdraví v souvislosti s podáním svědectví. Osobní údaje byly vedeny odděleně od trestního spisu a mohly do nich nahlížet pouze orgány činné v trestním řízení. Svědek tak podepisoval protokol o výsledku smyšleným jménem a příjmením, pod kterým byl veden. Obviněnému tímto bylo zamezeno, aby získal informace o tom, kdo proti němu vypovídá. Po zániku důvodů pro oddělování osobních údajů byly k trestnímu spisu připojeny. Tato novela byla po velmi krátké době zrušena.

Na toto ustanovení navazuje další § 101a *TrŘ* vložený za § 101 *TrŘ*, které stanovuje postup vyšetřovatele, v případě že se svědek domáhá a uvádí konkrétní sepsání protokolu o výsledku způsobem uvedeným v § 55 *TrŘ* odst. 2, ale vyšetřovatel důvod neshledává. Věc je tedy předložena státnímu zástupci, který správnost postupu vyšetřovatele přezkoumá. Nehrozí-li nebezpečí v prodlení, výslech svědka je odložen do doby, než státní zástupce přijme opatření. V případě opačném svědka vyslechne a do přijetí opatření státního zástupce s protokolem nakládá tak, aby svědkova totožnost zůstala utajena a tím zajištěna jeho ochrana, kdyby došlo k pochybení vyšetřovatele.

Nové znění § 200 odst. 1 v *TrŘ* stanovuje možnost vyloučení veřejnosti z celého hlavního líčení nebo jen jeho části, a to za předpokladu, že by při veřejném projednávání mohla být ohrožena bezpečnost nebo jiný důležitý zájem svědků, ale také tajemství chráněné zvláštním zákonem, mravnost nebo narušený průběh jednání.

Dalším, brzy nato zrušeným zněním bylo rozšíření § 209 o možnost učinit vhodná opatření k zajištění bezpečnosti nebo utajení totožnosti svědka. Předseda senátu mohl vykázat i samotného obžalovaného z jednací síně po dobu výslechu utajeného svědka pod těmito důvody. Jednak hrozba újmy na zdraví, smrti či jiného vážného nebezpečí svědka nebo osobě jemu blízké, popřípadě závažné důvody pro utajení totožnosti svědka. Co ale mají být ony „závažné důvody“, pro které má zůstat totožnost svědka utajena, to už právní úprava nikde blíže nespecifikovala. Byly to jiné důvody než újma na zdraví nebo smrt nebo jiné vážné nebezpečí pro svědka nebo osoby jemu blízké? Tato nejasná formulace byla kritizována, považována za nadbytečnou a vzbuzovala mezi odborníky oprávněnou kritiku. Novela mimo jiné postrádala výčet opatření, které by mohl předseda senátu z výše zmiňovaných důvodů využít. V případě vykázání obžalovaného z jednací síně po dobu výslechu takového svědka, musel být po návratu do jednací síně seznámen s obsahem výpovědi svědka. Měl také právo se k výpovědi vyjádřit nebo prostřednictvím předsedy senátu klást svědkovi otázky, aniž by došlo k přímému setkání se svědkem. Svědek musel vypovídat před soudem osobně. I když údaje o jeho osobě zůstaly tajné, nebyla tím dostatečně zajištěna jeho bezpečnost, neboť mohl být poznán a ohrožen například informátorem zločinecké organizace apod.

4.1.1.2 Návrh na zrušení § 55 odst. 2 a § 209 TrŘ

Neuplynuly ani celé dva měsíce od nabytí účinnosti zákona č. 292/1993 Sb., který novelizoval trestní řád, když Ústavní soud obdržel koncem února roku 1994 návrh skupiny poslanců na zrušení § 55 odst. 2 a § 209 TrŘ. Námitka se týkala rozporu s čl. 38 odst. 2 LZPS České republiky, dále s čl. 14 odst. 3 písm. e) Mezinárodního paktu o občanských a politických právech (dále jen „MPOPP“) a s čl. 6 odst. 3 písm. d) Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Rozpor byl podle poslanců v tom, že anonymní výslech svědka vylučuje provedení důkazů postavením obviněného tváří v tvář svědkovi, v případě že obě výpovědi jsou diametrálně odlišné. Ztráta tohoto důkazního prostředku vedla k omezení zjištění skutkového stavu věci a objasnění okolností svědčících ve prospěch i v neprospěch obviněného. Navrhovatelé mimo jiné argumentovali i judikaturou Evropského soudu pro lidská práva se sídlem ve Štrasburku (dále jen „ESLP“).

4.1.1.3 Výrok a odůvodnění nálezu

Ústavní soud o této věci rozhodl v plénu nálezem ze dne 12. října 1994, publikovaným pod č. 214/1994 Sb.⁹ Obě ustanovení TrŘ (tj. § 55 odst. 2 a § 209) byla z důvodu rozporu uvedeného výše, zrušena. Původní znění zákona zůstalo v platnosti ještě dalších pět měsíců. Účinnosti nabylo až 1. března 1995, aby zákonodárci měli dostatek času k novelizaci trestního řádu. Chybějící soustava úkonů pro zmírnění zásahů do práva obviněného na obhajobu ve zrušeném § 55 odst. 2 TrŘ a § 209 TrŘ, tak mohla být zakotvena v právní úpravě nové. Časový prostor se ukázal jako nedostačující. V důsledku toho byl trestní řád po dobu několika měsíců bez právní úpravy týkající se ochrany svědka.

4.1.1.4 Odlišné stanovisko a zhodnocení nálezu

Za zmínku stojí, že rozhodnutí pléna Ústavního soudu nebylo jednomyslné. V odůvodnění nálezu je mnoho nepochybně správných argumentů. Přesto současná soudkyně JUDr. Ivana Janů působící mj. jako soudkyně Mezinárodního tribunálu pro zločiny bývalé Jugoslávie, prezentovala své odlišné stanovisko týkající se některých bodů právní argumentace. Dle jejího názoru mělo dojít k úplnému zrušení § 55 odst. 2 TrŘ, kdežto v § 209 TrŘ se přikláněla pouze ke zrušení ustanovení umožňující utajení svědka ze závažných důvodů (viz textace „*anebo o svědka, jehož totožnost musí zůstat ze závažných důvodů utajena*“). Tato věta byla považována za formulaci neurčitou a obecnou. Umožňovala utajení i jiného svědka, než bylo myšleno v § 55 odst. 2 TrŘ.

Odlišných stanovisek a rozporů bylo prezentováno nemalé množství. Některá se týkala porušení MPOPP, jiná zase LZPS. Rozhodně souhlasím s tím, že ustanovení byla zrušena. Raději žádný zákon, nežli špatný zákon. Považuji ale za nezodpovědné, že zákonodárci nebyli schopni během pětíměsíční lhůty, po kterou zůstával zákon v platnosti, novelizovat trestní řád tak, aby byla zaručena ochrana svědka.

Celé aktuální znění včetně odůvodnění nálezu publikovaným pod č. 214/1994 Sb. je dostupné na webových stránkách Ministerstva vnitra České republiky.

⁹ ČESKO. Ústavní soud. Nález Ústavního soudu č. 214 [ze dne 12. října 1994]. In: *Sbírka zákonů, Česká republika*. 1994, částka 66, s. 2090-2094. Dostupné také z WWW: <<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1994/sb66-94.pdf>>.

4.1.1.5 Novelý trestního řádu provedené zákonem č. 152/1995 Sb.

Jak vypadala nová právní úprava, která spočívala v novelizaci ustanovení, které bylo velmi brzo zrušeno? 1. září 1995 nabyt účinnosti zákon č. 152/1995 Sb., které ono nepřesné znění upravilo tak, aby mohlo být aplikováno. Jak je na první pohled zřejmé, naši zákonodárci si dali poměrně načas a s novelou vyrukovali s půlročním zpožděním.

Srovnám-li původní a novou verzi téhož zákona § 55 odst. 2 TrŘ, docházím k závěru, že ve znění zákona č. 152/1995 Sb. stačí nižší míra pravděpodobnosti, že bude svědek nebo osoba jemu blízká ohrožena, než tomu bylo v zákoně č. 292/1993 Sb. Další změna spočívá v obohacení nového znění o větu, která se mi jeví jako nepodstatná. Jejím účelem bylo zpřísnění podmínek pro aplikaci § 55 odst. 2 TrŘ. V zákoně z roku 1993 sice nebyla deklarace tak jasná, přesto jiný výklad nenabízela. Nová právní úprava spočívala v legislativním zpřesnění textu podobnou formou, jakou jsem uvedla výše. Některá lze pokládat za méně významná. Jiná se dají považovat za vcelku přínosná, jako například vypuštění slov „o výsledku“, neboť svědek může podepisovat i jiné protokoly v průběhu trestního řízení než jen protokol o výsledku¹⁰. Nebo naopak vložení slov „požádat o utajení své podoby“. V některých případech nemusí být utajení jména, příjmení a dalších osobních údajů jako adresa bydliště apod. dostačující. Svědek má tak právo nejen požádat o podepsání protokolu nepravým jménem a příjmením, ale také o utajení své podoby, a tudíž celé identity.

Aby mohl být zákon § 55 odst. 2 TrŘ aplikován, musí být splněny dvě podmínky:

1. existence zjištěných okolností nasvědčujících tomu, že svědku nebo osobě jemu blízké v souvislosti s podáním svědectví zřejmě hrozí újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí porušení jejich základních práv, a dále
2. nemožnost zajistit ochranu svědka spolehlivě jiným způsobem.¹¹

Druhá podmínka měla vyhovět zásadě minimalizace zásahu do práv obhajoby, jak ji ve svém nálezu ve věci sp. zn. Pl. ÚS 4/94 nastínil Ústavní soud. Přesto v praxi tato nová zásada nenašla řádné uplatnění. Z trestního řádu ani z judikatury totiž není zřejmé, jaké další postupy zákonodárce považoval za jiný způsob zajištění spolehlivé ochrany svědka.

¹⁰ Například protokol o rekonstrukci či rekognici, protokol o hlavním líčení apod.

¹¹ MARINI, M., *Utajení svědek a zvláštní ochrana svědka*. Praha: Linde, 2008. s 18. ISBN 978-80-7201-732-4.

Znění § 209 trestního řádu zákon č. 152/1995 Sb. bylo taktéž upraveno. Z textu byla odstraněna tolik kritizovaná pasáž (viz textace „*anebo o svědka, jehož totožnost musí zůstat ze závažných důvodů utajena*“), která byla podle nálezu Ústavního soudu v rozporu s ústavními principy. Poněkud nepochopitelně na mě působí skutečnost, že tato věta se i přes upozornění v nálezu Ústavního soudu opět objevila ve vládním návrhu zákona č. 152/1995 Sb. (sněmovní tisk č. 1675). Teprve až během schvalování onoho návrhu poslaneckou sněmovnou došlo k jejímu odstranění. Zákonodárci nahradili původní větu takovými slovy, která ukládají soudu výslovnou povinnost přijmout všechna opatření k ochraně identity utajeného svědka. Vložení nové věty „*Jde-li o svědka, jehož totožnost má zůstat utajena (§ 55 odst. 2), učiní předseda senátu opatření, která znemožňují zjistit skutečnou totožnost svědka.*“ umožňuje soudu poskytnout opatření dle svého uvážení a na vlastní odpovědnost tak, aby nedošlo k prozrazení skutečné totožnosti svědka.

Další bod novelizace § 209 trestního řádu byl zaměřen na zmírnění zásahu do práva na spravedlivý proces a obhajobu obviněného. Nový odstavec 2 obsahoval ustanovení: „*Byl-li v hlavním líčení vyslechnut svědek, jehož totožnost byla utajena (§ 55 odst. 2 TrŘ), učiní soud i bez návrhu všechny potřebné úkony k ověření jeho věrohodnosti*“. Pečlivost ověření věrohodnosti svědka usnadňuje soudu rozhodování, jak silně se o jeho výpověď opře a jakou důkazní sílu mu přiloží.

4.1.1.6 Novela trestního řádu provedená zákonem č. 265/2001 Sb.

Problematika institutu utajeného svědka se téměř po sedmi letech dočkala rozsáhlé úpravy. Trestní řád byl obohacen o nové znění § 55 odst. 2 a § 101a věty první, a dále o ustanovení § 104a až 104e, z nichž některé body se dotýkají institutu utajeného svědka. Konkrétně v § 104a odst. 5, § 104b odst. 7, § 165 odst. 2 a 3 a § 183a odst. 1 až 4. Rozdíl obou časových verzí textu § 55 odst. 2 TrŘ ve znění zákona č. 152/1995 Sb. a § 55 odst. 2 TrŘ ve znění zákona č. 265/2001 Sb. spočívá ve vložení slov „*totožnosti i podoby*“ namísto slova „*osoby*“, což rozlišuje dvě hlediska identity svědka. Za totožnost lze považovat např. osobní údaje, kdežto u podoby máme na mysli vizuální identifikaci.

V textu se objevuje další slovní spojení, tzv. „*v dané věci*“. Tato úprava má omezit nahlížení většího počtu osob s oprávněním pro seznamování se s osobními údaji

utajeného svědka na co nejmenší počet osob. Zákon neumožňuje, aby se s citlivými údaji seznamovaly jiné subjekty, než jsou soud, státní zástupce a policejní orgán. Do osobních údajů utajeného svědka nemůže nahlídnout např. Ministerstvo spravedlnosti nebo policejní orgán, který nevede vyšetřování daného případu. Tímto došlo k rozšíření posílení utajení identity svědka.

Praxe dokazuje, že obviněné osoby a jejich spolupracující si počínají v odhalování identity utajeného svědka velice chytře a nápaditě. Není výjimkou, kdy policejní orgán informoval obhájce obviněného o tom, že v určitý den bude proveden výslech utajeného svědka na policejní služebně, obhájce o tom informoval obviněného, který na místo vyslal několik svých kumpánů, kteří následně monitorovali okolí policejní služebny pomocí videokamer s cílem zjistit identitu utajeného svědka. Tento případ uvádí ve své knize autor MARINI.¹² Aby takových to situací nepřibývalo, došlo k zakotvení ustanovení, které výslovně říká, že: „*je-li třeba zajistit ochranu těchto osob, orgán činný v trestním řízení učiní bezodkladně všechna potřebná opatření*“. Každý případ vyžaduje zvolení odlišného opatření, které by bylo účinné pro dané okolnosti. Tato formulace ponechala pro orgány činné v trestním řízení dostatek prostoru pro své vlastní uvážení ve volbě opatření. Můžou tak například zajistit utajení svědka neprůhlednými skly policejních automobilů, zakrytím obličeje utajované osoby nebo zajistit budovu pro danou situaci.

Nově přijatý zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob umožňující jiný způsob ochrany v těch nejzávažnějších situacích nabyl účinnosti 1. července 2001. Počátkům a průběhu přijetí zákona je věnována samostatná kapitola v této práci.

4.1.1.7 Platná právní úprava podle trestního řádu

Utajení skutečné totožnosti svědků je jedním z prostředků ochrany jejich života, zdraví nebo jiných ústavou zaručených základních práv. Současně jde o podstatný zásah do práva obviněného na obhajobu, a to jednak v možnosti prověření pravdivosti skutkových tvrzení, jednak v možnosti prověření věrohodnosti svědků. Povinností státu je chránit obě tato práva a také tak v Ústavě a v ústavní Listině základních práv

¹² MARINI, M., *Utajený svědek a zvláštní ochrana svědka*. Praha: Linde, 2008. s 26. ISBN 978-80-7201-732-4.

a svobod činí. Jejich uplatnění v plném rozsahu během trestního řízení v jedné a téže věci ovšem není reálně možné - z logiky věci vyplývá, že uplatnění jednoho omezuje naplnění toho druhého. To bylo také důvodem opakovaných ústavních stížností směřujících proti právní úpravě vymezující použitelnost institutu utajeného svědka v trestním řádu, stejně jako příčinou legislativních změn, které tato právní úprava v posledním desetiletí prodělala.¹³

Současná právní úprava ochrany ohroženého svědka podle § 55 odst. 2 trestního řádu, která byla doplněna zákony č. 292/1993 Sb., č. 152/1995 Sb. a novelizována zákonem č. 265/2001 Sb., stanoví:

„Nasvědčují-li zjištěné okolnosti tomu, že svědku nebo osobě jemu blízké v souvislosti s podáním svědectví zřejmě hrozí újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí porušení jejich základní práv, a nelze-li ochranu svědka spolehlivě zajistit jiným způsobem, orgán činný v trestním řízení učiní opatření k utajení totožnosti i podoby svědka; jméno a příjmení a jeho další osobní údaje se do protokolu nezapisují, ale vedou se odděleně od trestního spisu a mohou se s nimi seznamovat jen orgány činné v trestním řízení v dané věci. Svědek se poučí o právu požádat o utajení své podoby a podepsat protokol smyšleným jménem a příjmením, pod kterým je pak veden. Je-li třeba zajistit ochranu těchto osob, orgán činný v trestním řízení učiní bezodkladně všechna potřebná opatření. Zvláštní způsob ochrany svědků a osob jim blízkých stanoví zvláštní zákon. Pominou-li důvody pro utajení podoby svědka a oddělené vedení osobních údajů svědka, orgán, který v té době vede trestní řízení, zruší stupeň utajení těchto informací; připojí uvedené údaje k trestnímu spisu a podoba svědka ani údaje o jeho totožnosti se nadále neutajují.“¹⁴

Aby mohl být zákon aplikován, je zapotřebí splňovat daná kritéria. Jednou z podmínek je ohrožení svědka nebo osoby jemu blízké v souvislosti s podáním svědectví.

¹³ SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F. K možnostem a limitům využití institutu utajených svědků. *Trestněprávní revue*. 2003, č. 2, s. 38. ISSN 1213-5313.

¹⁴ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád. Komentář. I. díl*. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 374. ISBN 978-80-7400-043-0.

Zákon uvádí dva typy ohrožení osob:

- 1) *Hrozba újmy na zdraví* – ve smyslu § 55 odst. 2 trestního řádu je mimo těžkou újmu na zdraví a ublížení na zdraví míněna i jakákoliv jiná lehčí újma, nevyžadující lékařská opatření, pracovní neschopnost nebo jiná omezení běžného způsobu života.¹⁵ Pokud svědku nebo osobě jemu blízké hrozí smrt, není o splnění podmínek žádný pochyb. Jedná se tak o porušení nejvýznamnějšího práva tj. právo na život uvedeného v článku 6 LZPS.¹⁶
- 2) *Hrozba jiného vážného nebezpečí porušení základních práv* – jedná se hlavně o práva stanovená v LZPS. Zejména v článcích 7 – 16 LZPS, se objevují práva směřující na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí, osobní svoboda, ochrana osobnosti zejména lidské důstojnosti, osobní cti, dobré pověsti, právo vlastnické, právo na nedotknutelnost obydlí neboli domovní svoboda, atd. Zatímco u újmy na zdraví zákon nevyžaduje určitou vyšší kvalitu, u jiného nebezpečí *porušení* základních práv musí jít o *vážné nebezpečí* jejich porušení.¹⁷

Z těchto kritérií plyne, že předpoklad aplikace institutu utajeného svědka spočívá ve vyšším stupni pravděpodobnosti ohrožení, které musí být dostatečně odůvodněné zjištěnými skutečnostmi. Pro uplatnění § 55 odst. 2 TrŘ se dostatečným neuznávají obecné obavy, strach nebo jakákoliv nepodložená tvrzení vyslychaného svědka.

Samotná skutková podstata trestného činu může být na základě pečlivého vyhodnocení důvodem pro aplikaci § 55 odst. 2 TrŘ. Jedná se zejména o případy týkající se závažné drogové kriminality, organizovaného zločinu, recidivy pachatele, apod. Taktéž výhrůžky, osobní charakteristika nebo pověst pachatele či jiných osob může být dostačující k utajení svědka. Zda skutečnosti nasvědčují ohrožení svědka nebo osob jemu blízkých nemusí vycházet pouze ze svědkových informací, ale také od jiného zdroje. Zda skutečně k utajení dojde, je na posouzení orgánu činného v trestním řízení, který v konkrétní věci posuzuje. V konečném důsledku o důvodnosti rozhoduje soud.

¹⁵ Například pohmožděniny, otřes mozku, ztráta některých zubů, atd.

¹⁶ ČESKO. Usnesení předsednictva České národní rady ze dne 16. prosince 1992 o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky. In: *Sbírka zákonů, Česká republika*. 1993, částka 1, s. 18.

¹⁷ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád. Komentář. I. díl*. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 380. ISBN 978-80-7400-043-0.

Přes veškeré novelizace trestního řádu nedošlo k odbourání problémů týkající se již několikrát zmiňované zásady subsidiarity při aplikaci institutu utajeného svědka. Snaha o konkretizaci tolikrát kritizované a zpochybňované věty „*a nelze-li ochranu svědka spolehlivě zajistit jiným způsobem*“ se silně dotýká dvou zákonů. Jedním je zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením. Na toto ustanovení navazuje již popisovaná novela TrŘ zákona č. 265/2001 Sb., která vložila do § 55 odst. 2 tato slova: „*je-li třeba zajistit ochranu těchto osob, orgán činný v trestním řízení učiní bezodkladně všechna potřebná opatření. Zvláštní způsob ochrany svědků a osob jim blízkých stanoví zvláštní zákon*“.

Na základě těchto řádků usuzuji, že lze použít dva způsoby, kterými může být naplněna zásada subsidiarity při aplikaci institutu utajeného svědka. Bud' to:

- *Zákon o zvláštní ochraně svědka*
- *Zákon o Policii ČR*

Oba zákony jsou blíže specifikovány v následujících kapitolách a to včetně celého vývoje právní úpravy nebo problematiky při uplatňování institutů.

4.2 ZÁKON Č. 137/2001 SB., O ZVLÁŠTNÍ OCHRANĚ SVĚDKA

4.2.1 VÝVOJ PRÁVNÍ ÚPRAVY

Vážné trestné činy, gangsterismus, organizovaný zločin a nejzávažnější trestní kauzy vyžadují odpovídající prostředky, které by orgánům činným v trestním řízení umožnily získání důkazů a cenných informací, mající vliv na nalezení, dopadení a potrestání jejich pachatelů. Jak moc velkou roli hraje svědectví a výpověď svědka, je vysvětleno v předchozích kapitolách. Svědci jsou zpravidla ochotni svědčit pouze za podmínky, že jim stát garantuje 100% bezpečí, ale také jejich rodinám. Právní řád bohužel nedisponoval jinými způsoby, které by spolehlivě a trvale dokázaly uchránit svědky nejzávažnějších forem kriminality. Institut utajeného svědka uvedený v § 55 odst. 2 TrŘ nemohl tuto úlohu zvládnout a jiný způsob právní řád nenabízel.

Na konci roku 1999 začalo Ministerstvo vnitra ČR zpracovávat návrh, který by tuto mezeru v trestním procesu vyplnil. V průběhu roku 2000 byl návrh samostatného zákona o zvláštní ochraně svědka hotový. Nejprve se zvažovalo, že dojde pouze k novelizaci již fungujícího zákona č. 283/1991 Sb., o Policii ČR a tehdy ještě zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážci ČR. Nakonec byla zvolena druhá varianta, tedy přijmout samostatný zákon, který by byl v postavení speciální právní úpravy vůči oběma výše uvedeným zákonům a vůči TrŘ. Vládou schválený návrh doputoval do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, kde byl projednán výborem petičním a ústavně právním a výborem pro obranu a bezpečnost. Oba orgány návrh zákona doporučily, jen s malými pozměňovacími návrhy, které sněmovna bez problémů přijala. Hlasování v Parlamentu ČR prošlo bez jakýchkoliv připomínek a návrh získal jednoznačnou podporu obou komor, aniž by se jeden poslanec či senátor vyslovil proti.

Přijetí zákona o zvláštní ochraně svědka, jež nabylo účinnosti 1. července 2001, proběhlo velmi hladce. Poprvé tak došlo k zakotvení jiného způsobu ochrany svědka do trestního procesu. Lze tedy očekávat, že svědci chráněni tímto zákonem nebudou mít strach vypovídat před soudem, právo obviněného na spravedlivý proces bude respektováno, obhajoba bude moci uplatnit své připomínky k věrohodnosti svědka a pravdivosti jeho výpovědi a hlavně bude zajištěna komplexní ochrana svědků a dalších osob, čímž dojde ke zkvalitnění trestního procesu během nejzávažnějších případů.

V loňském roce 2011 byl našimi poslanci zákon o ochraně svědka novelizován. Dlouho očekávaný návrh novely zákona č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením schválila 29. dubna 2011, v prvním čtení Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR. O pět měsíců později, tedy 27. září 2011 proběhlo na své 23. schůzi úspěšně i třetí čtení, kterým se mění zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením a o změně zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, na zákon č. 348/2011 Sb.¹⁸

Jaké hlavní změny jsou v této legislativní novince obsaženy, zveřejnil Mediafax na svých internetových stránkách v článku:

„Svědci se dočkají zvláštní ochrany, prezident podepsal příslušnou normu“.

Legislativní novinka má posílit systém poskytování zvláštní ochrany a pomoci chráněným osobám. Celkově si ministerstvo slibuje zlepšení bezpečnosti svědků, kterým hrozí ve vztahu k vyšetřovanému případu nebezpečí. Ministr vnitra Jan Kubice už dříve označil tuto normu za jeden z důležitých nástrojů boje proti organizovanému zločinu. Připomněl, že zákon zajistí zvláštní ochranu a pomoc nejen svědkovi, obviněnému, ale také znalci, tlumočnickovi nebo obhájci v případě, že jim může hrozit nebezpečí. "Novelizace si klade za cíl být komplexním řešením problému, kterým trpí současná praxe na úseku zvláštní ochrany a pomoci. Více než desetileté používání zákona v praxi ukázalo, že je nutné reagovat na řadu nových jevů, které se během vývoje tohoto institutu objevily a objevují," prohlásil dříve Kubice.

Hlavní změny přináší navržená právní úprava zejména v oblasti nové identity chráněných osob. Ta se jim nově ponechá i poté, co zvláštní ochrana a pomoc skončí. Novela rovněž upravuje používání krycích dokladů, přestěhování i další krycí postupy.

Zvláštní ochrana a pomoc jsou opatření, která zahrnují osobní ochranu, přestěhování dotyčného, včetně příslušníků jeho domácnosti, a pomoc při jeho začlenění v novém prostředí a zastírání skutečné totožnosti.¹⁹

¹⁸ ČESKO. Zákon č. 348 ze dne 26. října 2011, kterým se mění zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením a o změně zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. In: *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2011, částka 122, s. 4347-4350.

¹⁹ TÝBLOVÁ, M., PATÁK, T., HRUBÁ, P. Svědci se dočkají zvláštní ochrany, prezident podepsal příslušnou normu. In: *Mediafax* [online]. Praha : 11.11.2011, 16:30 [cit. 2012-02-01]. Dostupné z WWW: <<http://www.mediafax.cz/domaci/3960666-Svedci-se-dockaji-zvlastni-ochrany-prezident-podepsal-prislusnou-normu>>.

4.2.2 PROBLEMATIKA APLIKACE INSTITUTU ZVLÁŠTNÍ OCHRANY SVĚDKA

Nadstandardní způsob pro zajištění bezpečnosti osob podle zákona o zvláštní ochraně svědka může být použit pouze subsidiárně. Tedy v případě, že bezpečnost osoby nelze zajistit jiným způsobem. Kromě zákona č. 137/2001 Sb., lze k ochraně osob použít tyto předpisy:

- *Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů*
- *Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů*

Pod § 2 odst. 1 písm. a téhož zákona je uvedeno, že „policie chrání bezpečnost osob a majetku“, a následně pak citovaný zákon v této souvislosti specifikuje jednotlivá práva a povinnosti policisty při výkonu služby. Žádné konkrétní ustanovení o ochraně svědků tento zákon však neobsahuje.²⁰ Zajištění ochrany Policií ČR je velmi komplikované. Na první pohled je zřejmé, že policie chrání občany pouze běžnou policejní činností. Státní orgán smí činit jen to, co mu zákon ukládá, ale jakákoliv nadstandardní ochrana ohroženým osobám v trestním řízení je vyloučena, jelikož ji zákon neumožňuje. Zákon lze využít v pramálo případech, u kterých postačí krátkodobá ochrana svědka. Přesto k ojedinělým případům uplatňování postupů zákona o Policii docházelo. Ještě před přijetím zákona č. 137/2001 Sb., média informovala o případech, kdy bylo několik svědků chráněno specialisty z I. odboru Ochranné služby Policie ČR.

Zavedení nové legislativy o zvláštní ochraně svědka přineslo nové změny. Bezpečnost je zajišťována tlumočnickům, znalcům, obhájcům obviněného, osobám a osob jim blízkých, které napomáhají k dosažení účelu trestního řízení. U těchto osob ochrana podle trestního řádu nepřichází v úvahu, neboť ten umožňuje poskytnout ochranu pouze svědkovi a osobě podávající vysvětlení. Obviněný, který jako bývalý člen zločinecké organizace pomáhá orgánům činným v trestním řízení k odhalení a usvědčení pachatelů trestné činnosti nemůže vypovídat jako anonymní svědek. Při jeho ochraně se tedy bude postupovat podle zákona o zvláštní ochraně svědka.²¹

²⁰ KLOUBEK, M. Systém ochrany oznamovatele, svědka a poškozeného v trestním řízení. In: *Bílý kruh bezpečí* [online]. © Bílý kruh bezpečí, o.s. [cit. 2012-01-30]. Dostupné z WWW: <<http://www.bkb.cz/pomoc-obetem/svedek-trestneho-cinu/system-ochrany-oznamovatele-svedka-a-poskozeneho-v-trestnim-rizeni/>>.

²¹ MARINI, M., *Utajený svědek a zvláštní ochrana svědka*. Praha: Linde, 2008. s 88. ISBN 978-80-7201-732-4.

Ochrana svědka přináší mnoho problémů, které souvisí s utajením svědkovi identity podle ustanovení § 55 odst. 2 TrŘ. Zejména účinnost nemusí být vždy dostačující. Nežádoucí problém, který se může objevit je prozrazení identity svědka. Případy, kdy se totožnost orgánům činným v trestním řízení nepodařilo utajit, nejsou ojedinělé. Další možností jak zmařit aplikaci ochrany svědka, je prozrazení samotnou svědeckou výpovědí. U závažnějších případů je okruh osob, které by mohly být potenciálními svědky zpravidla úzký. Obviněný tedy může na základě výpovědi odhadnout, kdo se za anonymním svědkem skrývá. Přestože utajený svědek například během hlavního líčení není fyzicky přítomen ve stejné místnosti jako obviněný a jeho hlas je modulován, některé položené otázky obhájce nebo informace ze strany anonymního svědka mohou jeho identitu prozradit. Cítí-li svědek, že zodpovězení otázky by mohlo vést k jeho odhalení, má právo na otázku neodpovídat. Jenže v tak závažné situaci lidé často chybují a prozrazení se přesto nemusí vyhnout. Je tedy na samotném soudu, aby otázky obhajoby které by mohly napovědět, o jakou osobu se jedná, nepřipustil. V případě že k prozrazení identity přeci jen dojde, pak je nejvhodnějším řešením právě aplikace zvláštní ochrany svědka. Jsou případy, kdy se přejde k aplikaci zákona č. 137/2001 Sb., rovnou. Samozřejmě za předpokladu že jsou splněny všechny zákonné podmínky. Taková situace může např. nastat, je-li z výpovědi zcela jednoznačné, která osoba proti obviněnému svědčí. V tento moment „pouhé“ použití institutu utajeného svědka nestačí.

Na první pohled se zdá, že oba instituty se navzájem prolínají a doplňují. Zdání klame. Dojde-li na situaci, kdy je možná jak ochrana svědka dle § 55 odst. 2 TrŘ, tak zvláštní ochrana podle zákona č. 137/2001 Sb., ukáže se posouzení subsidiarity jako veliký problém, jelikož oba způsoby ochrany mají v tomto směru své zásady. V § 1 odst. 2 zákona o zvláštní ochraně svědka stojí, že tento institut se aplikuje jen v případě, že bezpečnost svědka nelze zajistit jiným způsobem. To samé stanovuje § 55 odst. 2 TrŘ. Tedy, že k utajení identity svědka může dojít jen za předpokladu, že jeho ochranu nelze spolehlivě zajistit jinak. Který způsob ochrany lze považovat za ultima ratio, když obě ustanovení jsou vzájemně nekolidující? Odpověď se v odborné literatuře nedočteme, poněvadž se k této otázce nevyjadřuje. Přesto jedna myšlenka tu je. Zvláštní ochrana a pomoc bude poskytována jen v nejvýjimečnějších případech a realizována v omezeném, nezbytně nutném rozsahu. Za tímto rozhodnutím stojí údajný nedostatek vyškolených policistů k tomuto účelu, ale hlavně je tento způsob ochrany z pohledu státu vnímán jako velmi nákladný. *Naopak utajení totožnosti svědka*

dle §55 odst. 2 TrŘ si vyžaduje minimální finanční náklady, a proto k němu může docházet, v případě potřeby ve stovkách případů ročně. Takto se k tomu vyjádřil Doc. Vantuch v Právních rozhledech.²²

Text zákona na výše zmiňovanou problematiku subsidiarity nijak neodpovídá. Ve vzniklých situacích se bude muset pokaždé přihlížet ke konkrétním okolnostem případu. Upřednostnění institutu zvláštní ochrany svědka před institutem utajeného svědka se přímo nabízí. Nicméně takový postup přináší obrovský zásah do základních práv a svobod svědka. Těžko si dokážeme představit větší životní obrat, než změny soukromého a rodinného života v důsledku relokace do jiného státu, změny identity nebo jiných prostředků pro zajištění zvláštní ochrany. Nadstandardní způsob ochrany lze použít tam, kde utajení identity svědka podle TrŘ nebo krátkodobá ochrana vyplývající ze zákona o Policii ČR není dostatečná.

4.2.3 DEFINICE POJMŮ

Splní-li osoba podmínku nezbytnou pro poskytnutí zvláštní ochrany a pomoci dle § 1 odst. 1 zákona č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením, považujeme ji za takzvanou „ohroženou osobu“.

Za ohroženou osobu se pro účely tohoto zákona považuje osoba, která:

- a) podala nebo má podat vysvětlení, svědeckou výpověď nebo vypovídala či má vypovídat jako obviněný anebo jinak pomáhala nebo má pomoci podle ustanovení trestního řádu k dosažení účelu trestního řízení, nebo
- b) je znalcem nebo tlumočnickem anebo obhájcem, pokud obviněný, kterého jako obhájce zastupuje, vypovídal nebo má vypovídat, aby pomohl k dosažení účelu trestního řízení, anebo
- c) je osobou blízkou osobě uvedené v písmenu a) nebo b).²³

²² VANTUCH, P. Nový zákon o ochraně svědka a dalších osob a boj s organizovaným zločinem. *Právní rozhledy*. 2001, č. 8, s. 360. ISSN 1210-6410.

²³ ČESKO. Zákon č. 137 ze dne 29. března 2001 o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením a o změně zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2001, částka 56, s. 3386-3392.

Pojmem "*ohrožená osoba*" jsou označováni ti, co ještě nebyli zařazeni do programu ochrany, ale pro hrozící nebezpečí je nutné ochranu neprodleně zajistit, aby nedošlo k přímému ohrožení osoby. Než dojde k zahájení vlastního programu ochrany, je možné formou tzv. neodkladných opatření (viz níže) poskytnout nezbytnou okamžitou pomoc osobám ohroženým ze strany zločineckých struktur v souvislosti s trestním řízením. Neodkladná opatření jsou zajišťována například těm osobám, které budou své svědectví teprve poskytovat, ale organizovaný zločin projevuje evidentní zájem, aby k tomu nedošlo. Ze zákona je nutné chránit také osoby blízké, jelikož i ty můžou být vystaveny stejnému nebezpečí ze strany osob z kriminálního prostředí. Proto i tyto osoby budou pro účely tohoto zákona považovány za ohrožené osoby.

Aby mohlo být jakékoli ochranné opatření vůči ohrožené osobě realizováno, je nezbytné, aby dotyčný s tím, i když v první fázi třeba jen konkludentně, vyslovil souhlas. Ten je možný předpokládat též u jedinců, jimž zdravotní stav neumožňuje svolení udělit. V těchto případech se souhlas získává dodatečně.

Hlavní zásadou je, že tyto osoby budou muset dodržovat určitá pravidla, jejichž porušení bude mít za následek možnost odeprít další realizaci příslušných opatření.

Zařazením ohrožené osoby do ochranného programu, čímž je jí poskytnuta zvláštní ochrana a pomoc, se dle § 2 odst. 2 zákona č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením, stává „**chráněnou osobou**“.

Pojem "*chráněná osoba*" odlišuje tuto osobu od ohrožené, která ještě není součástí programu ochrany. Statut chráněné osoby znamená systematickou ochranu a pomoc zajištěnou státem v případě, že Komise rozhodla o poskytování soustavné ochrany a byl podepsán záznam, obsahující podmínky programu ochrany, se kterými byl dotyčný seznámen.

Dalším již zmiňovaným termínem jsou „**neodkladná opatření**“. Tento soubor nezbytně nutných úkonů a opatření vykonává policie za účelem pomoci a ochrany ohroženým osobám před tím, než bude rozhodnuto o jejím zařazení do programu ochrany. Jedná se tedy o první stupeň okamžité ochrany, kterou je nutno poskytnout bezprostředně po zjištění hrozícího nebezpečí např. okamžitým poskytnutím osobní ochrany, ochranou obydlí, přechodným přemístěním ohrožené osoby, atd. Konkrétní obsah neodkladných opatření se případ od případu liší a při jejich realizaci policie postupuje za využití oprávnění státních orgánů při zajišťování ochrany svědka.

Dojde-li k rozhodnutí o poskytování soustavné ochrany a pomoci, ohrožené osoby budou zapojeny do „**programu ochrany**“. Lze ho definovat jako komplexní soubor opatření realizovaných policií na základě jejich oprávnění po dobu trvání důvodů k užití tohoto programu. Za pomoci orgánů veřejné správy, fyzických a právnických osob může být v rámci § 3 odst. 1 zákona č. 137/2001 Sb. poskytována:

- a) osobní ochrana
- b) přestěhování chráněné osoby včetně příslušníků její domácnosti a pomoc chráněné osobě za účelem jejího sociálního začlenění v novém prostředí,
- c) zastírání skutečné totožnosti chráněné osoby
- d) prověřování dodržování podmínek poskytování zvláštní ochrany a pomoc

4.2.4 POSKYTOVÁNÍ ZVLÁŠTNÍ OCHRANY A POMOCI

Podle § 7 odst. 3 písm. a) zákona o zvláštní ochraně svědka, lze zvláštní ochranu a pomoc poskytnout jen ohrožené osobě, která pomohla nebo má pomoci podle ustanovení trestního řádu k dosažení účelu trestního řízení. Zařazení do ochranného programu je možné následujícími způsoby:

- a) na žádost osoby, která se cítí ohrožena, nebo
- b) tato potřeba může vyplynout z operativních poznatků policie, z poznatků státního zástupce či soudce působícího v dané trestní věci.

Okolnosti daného případu musí být nejprve pečlivě prozkoumány a prověřeny. Poté může být objektivně zhodnocen stupeň nebezpečí pro ohroženou osobu, na jehož základě se policie rozhodne, zdali je nezbytné zajistit bezpečnost osoby podle zákona o zvláštní ochraně svědka. V případě že policie dojde k závěru, že je ochrana nezbytná, projedná s dotyčnou osobou podmínky a navrhne nejvhodnější způsob zajištění její ochrany individuálně smluvní formou.

Pokud se ohrožená osoba s policií dohodne na způsobu a podmínkách poskytování zvláštní ochrany a pomoci, policie navrhne ministrovi vnitra, aby schválil zařazení osoby do ochranného programu. Policie nemůže ministrovi podat návrh, aniž by ohrožená osoba předtím vyslovila souhlas se způsobem a podmínkami poskytování ochrany. To neplatí, jde-li o návrh soudce nebo státního zástupce.

Od podání návrhu do jeho schválení ministrem může uplynout až několik týdnů. V případě, že osobě hrozí bezprostřední nebezpečí, je nezbytné zvláštní ochranu a pomoc poskytnout okamžitě, neboť ponecháním osoby bez adekvátní ochrany až do schválení návrhu ministrem by mohla být ohrožena její bezpečnost. V takovém případě dává policii předběžný souhlas policejní prezident a vězeňské službě její generální ředitel.²⁴

Celý systém ochrany je financován státem. Věc je celkově považována za velice nákladnou, jelikož stát i za pomoci jiných finančních prostředků zajišťuje minimálně takový životní standart, v jakém osoba žila ještě před zařazením do ochranného programu. To je také jeden z důvodů, proč může být chráněná osoba při úmyslném porušení povinností trestně stíhaná.

4.2.4.1 Zvláštní ochrana a její formy

Jak je již zmíněno výše, zvláštní ochrana a pomoc spadá do kompetence Policie ČR a Vězeňské služby ČR. Oba orgány si musejí vzájemně pomáhat. V případě potřeby mohou požadovat spolupráci od orgánů veřejné správy. Úkoly policie plní Útvar speciálních činností Služby kriminální policie a vyšetřování Policie ČR. Pravomoc Vězeňské služby sahá jen k poskytování osobní ochrany a krytí skutečné totožnosti chráněné osoby. Program na ochranu svědků však nabízí více forem v různém stupni utajení pro zabezpečení ohrožené osoby. Zvláštní ochranu a pomoc lze přirovnat k souboru, do něhož jsou zahrnuta následující opatření:

Osobní ochrana je nejčastěji používaná forma pro zajištění osobní ochrany ohrožené osoby. Spočívá v soustavné nebo periodické přítomnosti policistů v úplné blízkosti obydlí i samotné chráněné osoby, nebo v nepřetržitém či periodickém sledování chráněné osoby a prostředí, v němž se vyskytuje a setrvává. Tato forma je pro velmi vysoké personální i finanční nároky časově omezená. Není možné ji poskytovat do konce života, ale zároveň nelze nechat osobu bez ochrany, bude-li jí hrozit nebezpečí i nadále. Za takovýchto okolností dojde s velkou pravděpodobností k využití zbývajících forem ochrany.

²⁴ MARINI, M., *Utajený svědek a zvláštní ochrana svědka*. Praha: Linde, 2008. s 104-105. ISBN 978-80-7201-732-4.

Přestěhování znamená pro osoby mimořádně náročný zásah do života. Změna a utajení bydliště má zabránit nezákonnému nátlaku na osobu během trestního řízení a možným pomstám po jeho skončení. S chráněnou osobou budou přestěhování také její příslušníci (např. svědkovo manžel(ka), děti, rodiče, sourozenci, vnoučata). Neznámé prostředí bez špetky zázemí a přátel, ve kterém se dotyční ocitnou, vyžaduje pomoc ze strany policie, a zejména orgánů státní správy a samosprávy (např. při hledání zaměstnání, umístění ve škole, začlenění do společenského života, atd.). V nejzávažnějších případech může být změna místa bydliště v rámci tak malého státu jako je Česká republika nedostatečná. U těchto výjimek je možné přestěhování do jednoho ze států, se kterými máme dohodnutou spolupráci v této oblasti.

Zastření totožnosti je tím nejvyšším stupněm ochrany. Chráněné osobě jsou vydány krycí doklady, které opatří policie po souhlasu ministra vnitra. Dojde tak k vytvoření legendy o jiné osobní existenci. Nové osobní údaje, které vychází z nové legendy, jsou orgány veřejné správy zaneseny do informačních systémů. Tato forma je díky své složitosti aplikována jen u nejsložitějších případů, kde je nutné dlouhodobé poskytování ochrany. Může se dokonce stát, že změna skutečné totožnosti zůstane chráněné osobě natrvalo.

Všechny výše uvedené formy ochrany lze poskytovat samostatně, nebo je kombinovat. Konkrétní situace má také vliv na dobu trvání. Zda bude ochrana poskytnuta jen dočasně, trvale nebo bez časového omezení rozhodnou až dané okolnosti případu. Nicméně ať už se jedná o osobní ochranu nebo o nejnáročnější formu zastírání skutečné totožnosti, vždy to představuje citelný zásah do života osob, kterých se opatření dotýká. V některých případech může možnost zařazení do ochranného programu způsobovat u osob ohrožených značnou neochotu ke spolupráci s orgány činnými v trestním řízení. Z jedné strany se není čemu divit, přeci jen jde o dosti závažné proměny dosavadního života. Na druhou stranu, pokud sama osoba vnímá ohrožení svého života i celé rodiny, po zhodnocení všech možných rizik se zařazením do ochranného programu nakonec souhlasí. Počáteční přistoupení a příslibení se ke spolupráci s orgány zajišťující ochranu však nemusí být věčné. Aby se policie, popř. vězeňská služba vyhnula pozdějším problémům vycházejících ze strany chráněné osoby, jsou zákonem stanoveny určité povinnosti a podmínky, které musí chráněná osoba dodržovat.

4.2.4.2 Práva a povinnosti ohrožené, resp. chráněné osoby

V případě, že ohrožená osoba bude s poskytnutím zvláštní ochrany souhlasit, musí být policií seznámena s povinnostmi pro ni ze zákona vyplývajícími a upozorněna na nebezpečí trestního stíhání v případě, že by vyradila skutečnosti týkající se zvláštní ochrany, které podléhají režimu utajení. Nedodržení podmínek chráněnou osobou může vést k ohrožení nejen chráněného subjektu, ale i policistů podílejících se na jeho ochraně. Chráněná (ohrožená) osoba je povinna:

- dodržovat podmínky poskytování zvláštní ochrany a pomoci,
- řídit se pokyny příslušníků policie a příslušníků vězeňské služby,
- nevyvíjet činnost, která by mohla narušit její bezpečnost nebo vykonávání neodkladných opatření nebo programu ochrany,
- vyvinout nezbytné úsilí ke splnění svých jiných právních závazků, včetně těch, které jí vznikly před zařazením do programu ochrany,
- informovat bezodkladně policisty a příslušníky vězeňské služby o všech nových skutečnostech a změnách, které mohou být významné pro postup policie a vězeňské služby podle tohoto zákona,
- zachovávat mlčenlivost o všech skutečnostech, o kterých se dozvěděla při vykonávání neodkladných opatření nebo programu ochrany.²⁵

Jestliže je to pro poskytování pomoci nezbytné, je policie oprávněna zastupovat chráněnou osobu nebo ji poskytnout finanční prostředky. V některých případech může mít osoba zařazená do programu ochrany nárok na užívání původní identity. Využívání vytvořené legendy, krycích dokladů nebo jiné podobné pomoci musí být podloženo opravdu závažnými důvody.

Chráněná osoba má povinnost dodržovat výše uvedené podmínky pro poskytování ochrany a zároveň se řídit pokyny policistů nebo vězeňské služby. V případě že dotyčný tyto pravidla nebude respektovat, může dojít k ukončení poskytování zvláštní ochrany a pomoci.

²⁵ VANTUCH, P. Co přináší zákon č. 137/2001 Sb. o ochraně svědka a dalších osob? *Bulletin advokacie*. 2001, č. 9, s. 34. ISSN 1210-6348.

4.2.4.3 Ukončení zvláštní ochrany a pomoci

Poskytování ochrany a pomoci lze ukončit v důsledku mnoha okolností. Podle § 7 odst. 1 zákona o zvláštní ochraně svědka se pomoc ukončí, jestliže chráněná osoba vezme písemně zpět souhlas, který dala ještě před podáním návrhu na poskytování zvláštní ochrany. Nové znění č. 348/2011 Sb., je v § 7 na konci prvního odstavce doplněno o větu „*Poskytování zvláštní ochrany a pomoci se také ukončí, neschválí-li ministr návrh na její poskytnutí*“. Ministr vnitra může rovněž ukončit ochranu, jestliže nebezpečí, které chráněné osobě hrozilo, pominulo. Další situace, na jejichž základě může ministr rozhodnout o dalším neposkytování ochrany, jestliže chráněná osoba

- a) odmítla pomáhat podle ustanovení trestního řádu k dosažení účelu trestního řízení, v jehož souvislosti byla zvláštní ochrana a pomoc poskytována, nebo
- b) se v době, po kterou jí je poskytována zvláštní ochrana a pomoc, dopustila jednání odůvodňujícího její trestní stíhání pro úmyslný trestný čin, nebo
- c) neplní povinnosti chráněné osoby stanovené v § 6 zákona č. 137/2001 Sb. anebo
- d) poruší povinnost zachovávat tajnost utajovaných informací.²⁶

Zákon jasně říká, jak je důležité, aby chráněná osoba dodržovala povinnosti stanovené našimi zákonodárci. Nerespektování pravidel může být sankcionováno až ukončením ochrany a pomoci.

Řízení o ukončení poskytování zvláštní ochrany a pomoci ustanovené pod § 7 dostalo v roce 2011 rozsáhlé novely. Celý odstavec 4 byl zrušen, a na místo byly vloženy nové § 7a a 7b. Dle platného znění je řízení zahajováno na návrh policie, která též doručuje veškeré písemnosti účastníkům řízení, tedy chráněným osobám. Proti rozhodnutí o ukončení ochrany a pomoci lze do 15 dnů ode dne doručení podat žalobu podle soudního řádu správního.²⁷ Osoba, které byla poskytována ochrana ukončena, musí o podání žaloby neodkladně informovat policii. Do doby pravomocného rozhodnutí soudu o žalobě bude policie popř. vězeňská služba vykonávat nezbytná

²⁶ ČESKO. Zákon č. 137 ze dne 29. března 2001 o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením a o změně zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2001, částka 56, s. 3386-3392.

²⁷ ČESKO. Zákon č. 150 ze dne 21. března 2002 soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2002, částka 61, s. 3306-3330.

opatření k ochraně života a zdraví osoby. Různé formy opravných prostředků jako např. rozklad, žádost o obnovu či přezkum řízení nejsou v tomto procesu možná.

Souhlas chráněné osoby a dobrovolná součinnost jsou k poskytování pomoci nutná. Proto také může osoba sama rozhodnout o ukončení ochrany tím, že odvolá svůj souhlas se způsobem a podmínkami výkonu opatření zvláštní ochrany, nebo svolení ke zpracování osobních údajů. V takovém případě není nutný souhlas ministra vnitra, avšak dotyčná osoba musí doručit policii své písemné prohlášení, ve kterém je výslovně napsáno, že bere zpět souhlas s poskytováním zvláštní ochrany a pomoci.

4.2.5 ROZBOR FINANČNÍCH NÁKLADŮ

Ochranný program v rámci zvláštní ochrany svědka v souvislosti s trestním řízením vyžaduje nemalé finanční prostředky. Investice vynaložené především na činnost zvláštního útvaru policie, personálního obsazení, materiálně-technického vybavení a celkové realizaci zákona ochrany ohroženým a chráněným osobám, předpokládá vyčlenění z rozpočtu Ministerstva vnitra, ale také v rámci resortu Ministerstva spravedlnosti.

Aktuální náklady spolu s rozpočty se mi bohužel nepodařilo získat. Prostudovala jsem si alespoň rozbor finančních nákladů z roku 2000. Jen pro představu. Předtím než zákon 137/2001 Sb. vešel v platnost, byla jejich výše odhadována takto:

„Náklady výkonu opatření budou ovlivněny zejména počtem chráněných osob. Předpokládá se, že každoročně bude chráněno přibližně 10 ohrožených osob. Náklady na ochranu jedné osoby se odhadují na částku tři mil. Kč ročně. Roční náklady tak budou činit asi 30 mil. Kč.

Mzdové náklady útvaru policie lze předpokládat ve výši 22 mil. Kč (včetně odvodů ze mzdy). Náklady na vybavení útvaru policie s působností na celém území republiky, který bude poskytování zvláštní ochrany a pomoci zabezpečovat, se odhadují na částku 52 mil. Kč při zahájení činnosti.

Investiční náklady na zřízení dvou speciálních oddělení věznice se zvláštním režimem ostrahy a náklady na střežení v nich umístěných osob se odhadují na částku 83 mil. Kč v prvním roce. Každoročně pak budou činit tři mil. Kč.

Celkové náklady státu na realizaci navrhované právní úpravy se odhadují na částku 187 mil. Kč v prvním roce účinnosti zákona a 55 mil. Kč v dalších letech.“

Ze dvanácti let starých údajů, které na internetových stránkách Ministerstva vnitra poskytla tisková mluvčí Bc. Gabriela Bártíková²⁸, se nedají dělat žádné závěry. Přesto mi uvedená čísla posloužila k základní orientaci a nastínění situace u nás. Předpokládám, že situace není a nebude o mnoho lepší. Ba naopak, náklady se stále zvyšují, ale finančních prostředků ubývá. Určitě by bylo vhodné investovat do ochrany více peněz, které by se daly zcela jistě ušetřit na jiných místech. Stále je po nás vyžadováno, abychom svědčili. Je to dokonce naše povinnost. Jak ale máme sebrat odvalu a splnit toto nařízení, když ochrana může být poskytnuta jen omezenému počtu lidí. Přitom bezpečnost osob by měla být pro stát na prvním místě. Jak je tedy možné, že na takto důležitou oblast trestního odvětví nezbývají peníze?

²⁸ BÁRTÍKOVÁ, G., Opatření v oblasti ochrany svědků. In *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. © 2000 Ministerstvo vnitra České republiky. Praha : 12.12.2000 [cit. 2012-02-11]. Dostupné z WWW: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/aktualit/sdeleni/2000/och_sved.html>.

4.3 ZÁKON Č. 273/2008 SB., O POLICII ČESKÉ REPUBLIKY

Do konce roku 2008 byl účinný zákon č. 283/1991 Sb. o Policii České republiky, obsahující jen obecné povinnosti pro ochranu bezpečnosti osob a majetku. Nekonkrétnosti v zákoně si všimli na ministerstvu vnitra a rozhodli se tento problém řešit. Pro přesnější vymezení možnosti ochrany a osob byla stávající úprava zrušena a došlo k vytvoření nového zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky (dále jen „zákon o policii ČR“) a to s účinností od 1. 1. 2009. Přijetí se uskutečnilo v rámci reformy celého policejního sboru. Tehdy se stav policie jevil jako neuspokojivý. Úkolem reformy tak bylo zejména posílit důvěru občanů v právní řád a policii, vylepšit bezpečnost společnosti a celkově tak napravit velice špatnou image naší policie. Nový směr jakým se naši zákonodárci vydali, je mimo jiné upraven v § 2 a v §§ 9-13, kde jsou definovány základní povinnosti policie. Problematika zajišťování bezpečnosti osob je nově ustanovena v hlavě VIII pod názvem „Zajišťování bezpečnosti chráněných objektů, prostorů a osob“.

4.3.1 ZAJIŠŤOVÁNÍ BEZPEČNOSTI URČENÝCH OSOB (§49)

Obecné povinnosti policie pro zajištění bezpečnosti osob jsou uvedeny nejprve v § 49, zákona o policii ČR. Níže cituji odstavce, které se přímo dotýkají problematiky, které se věnuji v této práci.

Odst. 1 písm. b) téhož zákona říká že: „*policie zajišťuje v rámci plnění svých úkolů bezpečnost osoby chráněné při jejím pobytu na území České republiky podle mezinárodních dohod*“.

Odst. 2 písm. a) opravňuje policisty: „*provést prohlídku osoby, zavazadla, věci, dopravního prostředku nebo objektu nacházejících se v prostoru, ze kterého by bylo možno ohrozit bezpečnost chráněné osoby, a prohlídku takového prostoru*“.

V odst. 3 je zmíněno, za jakých okolností může být provedena prohlídka osoby. „*Prohlídku osoby podle odstavce 2 písm. a) je policista oprávněn provést, jestliže tato osoba na jeho výzvu ihned neopustí prostor podle odstavce 2 písm. a) nebo hrozí-li nebezpečí z prodlení*“.²⁹

²⁹ ČESKO. Zákon č. 237 ze dne 17. července 2008 o Policii České republiky. In: *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2008, částka 91, s. 4097.

4.3.2 KRÁTKODOBÁ OCHRANA OSOBY (§ 50)

V zákoně je upravena tzv. krátkodobá ochrana osoby, která se aplikuje v případech, kdy osoba z objektivních důvodů potřebuje ochranu, ale nesplňuje přísné podmínky pro zahrnutí ohrožené osoby do programu zvláštní ochrany svědka podle zvláštního zákona a současně nelze aplikovat jiná ustanovení návrhu zákona upravující možnost poskytnutí ochrany. V rámci tohoto ustanovení je stanovena policistovi povinnost poskytnout po dobu nezbytně nutnou fyzickou ochranu osobám, kterým bezprostředně hrozí útok na jejich život nebo zdraví. Tento institut krátkodobé ochrany týkající se zvláštní ochrany osob je specifikováno pod § 50 zákona o policii ČR.³⁰

(1) Krátkodobou ochranou osoby se pro účely tohoto zákona rozumí opatření zahrnující

- a) fyzickou ochranu,*
- b) dočasnou změnu pobytu osoby,*
- c) použití zabezpečovací techniky, nebo*
- d) poradensko-preventivní činnost.*

(2) Krátkodobou ochranu osob poskytne policie v odůvodněných případech osobě, které zřejmě hrozí újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí, avšak nelze jí poskytnout zvláštní ochranu osob nebo nejsou splněny podmínky zajišťování bezpečnosti osoby podle §49 odst. 1 anebo podmínky ochrany osoby pověřené výkonem rozhodnutí podle §21. Krátkodobá ochrana osob se v odůvodněných případech poskytne také osobám blízkým osobě, které zřejmě hrozí újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí. Krátkodobou ochranu nelze poskytovat bez souhlasu osoby, které má být poskytnuta.

(3) V případě bezprostředně hrozícího útoku na život nebo zdraví osoby poskytne policista této osobě předběžně fyzickou ochranu a informuje o tom útvar policie příslušný k zajišťování krátkodobé ochrany osob.³¹

Institut krátkodobé ochrany se nevztahuje na ústavní činitele ČR a osoby chráněné při jejich pobytu na území ČR podle mezinárodních dohod, dále na soudní vykonavatele a exekutory, neboť tyto kategorie osob řeší zákon samostatně.

³⁰ MARINI, M., *Utajený svědek a zvláštní ochrana svědka*. Praha: Linde, 2008. s. 113. ISBN 978-80-7201-732-4.

³¹ ČESKO. Zákon č. 273 ze dne 17. července 2008 o Policii České republiky. In: *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2008, částka 91, s. 4098.

V předchozí kapitole (4.2.2 *problematika aplikace institutu zvláštní ochrany svědka*) byla rozebrána otázka, zda má aplikační přednost institut utajeného svědka nebo institut zvláštní ochrany svědka. Bohužel ani zákon o policii ČR problematiku příliš nevyřešil. Stále zůstává otázkou, jaký je ten správný přístup státu k aplikaci institutu utajeného svědka dle TrŘ, krátkodobé ochrany dle zákona o policii ČR a zvláštní ochrany dle zákona o zvláštní ochraně svědka. Na základě prostudovaných materiálů se domnívám, že v praxi se užívá následující postup. Institut zvláštní ochrany svědka je nadále aplikován pouze u těch nejzávažnějších případů, ve značně omezeném rozsahu. Vyhodnotí-li orgány činné v trestním řízení jako dostačující krátkodobou ochranu, je upřednostňována před institutem utajeného svědka i zvláštní ochranou svědka. Není-li krátkodobá ochrana postačující, musí orgány činné v trestním řízení uvážit aplikaci institutu utajeného svědka, popř. zvláštní ochrany svědka a na základě konkrétních skutkových podstat a právních okolností rozhodnout, který z těchto dvou institutů bude na daném případě aplikován.

4.4 DOPROVODNÝ ZÁKON Č. 274/2008 SB.

Dne 17. července 2008 přijal parlament zákon č. 274/2008 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o Policii České republiky. S účinností k 1. 1. 2009 došlo k novelizaci TrŘ. Některé změny související s tématem avizované práce uvádím níže. Upravují zejména problematiku utajeného svědka.

Konec textu věty páté v § 55 odst. 2 TrŘ doplňují slova: „*Pominou-li důvody pro utajení podoby svědků a oddělené vedení osobních údajů svědka, orgán, který v té době vede trestní řízení, připojí tyto údaje k trestnímu spisu a podoba svědka se nadále neutajuje; to neplatí, je-li utajována totožnost a podoba osob uvedených v § 102 a*“.³²

Cílem pro doplnění této zvýrazněné věty je zamezení, aby orgány činné v trestním řízení, resp. soud, odtajnil pravou identitu osoby, která je služebně činná v policejním orgánu nebo je policistou jiného státu. Soud už nemá oprávnění z vlastní iniciativy odtajnit totožnost a podobu jmenovaných osob. Odtajnění je možné jen za splnění velmi přísných podmínek, které jsou uvedeny v ustanovení § 102a odst. 2 TrŘ.

³² ČESKO. Zákon č. 274 ze dne 17. července 2008, kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o Policii České republiky. In: *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2008, částka 91, s. 4146.

Výše zmiňované ustanovení § 102a je rovněž nové. Textace je vložena za původní § 102 TrŘ, ve znění:

§ 102a

(1) Má-li být vyslechnuta jako svědek osoba, která je služebně činná v policejním orgánu nebo je policistou jiného státu,

a) použitá v trestním řízení jako agent anebo provádějící předstíraný převod, nebo

b) bezprostředně se podílející na použití agenta či provedení předstíraného převodu, je vyslýchána jako svědek, jehož totožnost a podoba jsou utajeny.

(2) Ve výjimečném případě a za podmínky, že v důsledku výsledku nehrozí újma na životě, zdraví nebo další služební činnosti osoby uvedené v odstavci 1 anebo k ohrožení života nebo zdraví osoby jí blízké, lze provést její výslech jako svědka bez utajení totožnosti nebo podoby, a to pouze na návrh státního zástupce na základě vyjádření příslušného ředitele bezpečnostního sboru.³³

Účel novelizace TrŘ je pevně spjatý se zajištěním ochrany života a zdraví osob (a osob jim blízkých) uvedených v § 102a odst. 1 TrŘ. Zároveň tak chrání různá působení těchto policistů v rámci Policie ČR.

Pro tyto účely došlo k doplnění ustanovení § 200 odst. 1 TrŘ, o formulaci: „*Vystupuje-li před soudem osoba uvedená v § 102a odst. 1 bez utajení totožnosti nebo podoby, veřejnost se vyloučí vždy.*“

Vyloučení veřejnosti vždy a ve všech případech? Tato slova si poněkud protirečí s ustanovením § 102a odst. 2 TrŘ, které připouští výslech policistů bez utajení totožnosti nebo podoby jen za velice přísných podmínek. Tedy při skutečnosti, že policistovi či osobám jemu blízkým v důsledku výsledku bez utajení nebude hrozit újma na životě a zdraví a také, že nebudou ohroženy další služební činnosti policisty. Proč se tedy veřejnost nemůže účastnit jeho výsledku?! Opravdu je nezbytné vyloučit veřejnost vždy? Rozporuplnost nenajdeme jen v trestním řádu. Také Evropská úmluva se v čl. 6 odst. 1 zcela neztotožňuje s tímto výrokem. Úmluva jasně stanovuje že: „*Každý má právo na to, aby záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem, ...*“³⁴

³³ JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009. s. 643. ISBN 978-80-87212-22-6.

³⁴ ČESKO. Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. Protokol č. 14 (CETS č. 194), čl. 6. In: *Sbírka mezinárodních smluv*. 2010, částka 21, s. 1882-1904 Dostupné také z WWW: <http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/82E3CE7F-5D3D-46EB-8C13-4F3262F9E20B/0/CZE_CONV.pdf>.

Naproti tomu LZPS umožňuje v případech stanovených zákonem vyloučení veřejnosti. Čl. 38 odst. 2 totiž říká že: „**Každý má právo, aby jeho věc byla projednána veřejně, bez zbytečných průtahů a v jeho přítomnosti a aby se mohl vyjádřit ke všem prováděným důkazům. Veřejnost může být vyloučena jen v případech stanovených zákonem.**“³⁵ Přesto by k vylučování veřejnosti z hlavního líčení mělo docházet jen ve výjimečných případech. Nelze tedy vyloučit, že v budoucnu může být poslední věta z novelizovaného ustanovení § 200 odst. 1 TrŘ shledána jako rozporuplná s právem na veřejné projednání věci ručeným Evropskou úmluvou a LZPS.

Nezbytnost uvedených legislativních změn je velice podrobně vylíčena v důvodové zprávě k návrhu zákona č. 274/2008 Sb. Stručně uvádím několik poznatků, které zpráva obsahuje.

Hlavním důvodem pro uvedené návrhy byla zvýšená potřeba řešit problematiku utajení. Zejména odtajnění policistů, kteří vystupují v trestním řízení jako agenti podle § 158e trestního řádu nebo provádějí předstíraný převod podle § 158c trestního řádu, funguje na principu realizace opatření k utajení podoby totožnosti i podoby svědka. To neznamena zapisování jména, příjmení a dalších osobních údajů do protokolu, nýbrž vedení těchto citlivých údajů odděleně od trestního spisu. Pomínutím důvodů pro utajení identity osoby, dochází k připojení těchto údajů k trestnímu spisu, čímž se utajení ruší. Tento postup se ukázal v policejní praxi poněkud nebezpečný. V několika případech bylo totiž zaznamenáno, že přímo při hlavním líčení došlo k odtajnění policisty agenta, tím že soud uvedl jeho pravé jméno, včetně bydliště a dalších osobních údajů. Takové kroky vedou v častých případech k ohrožení života, zdraví a jiných hodnot nejen pro agenta samotného, ale také pro osoby jemu blízké. Mimo jiné též dochází k ohrožení další agentovi činnosti a ke ztížení probíhajících trestních řízení, v nichž byl agent nasazen, jelikož policista je v kriminalistickém prostředí identifikován a jeho budoucí činnost je tedy téměř neuskutečnitelná. To se v neposlední řadě odráží v dalším významu pro aspekt utajení. Výcvik policistů a jejich samotné působení je spojeno s poněkud vysokými náklady. Ztráta takového agenta jen díky odtajnění, je z ekonomického hlediska pro Českou republiku příliš velká.

³⁵ ČESKO. Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb., In: *Sbírka zákonů, Česká republika*. 1993, částka 1, s. 22.

Zmiňované nedostatky se snaží řešit tento doprovodný zákon. Určuje postup, jak mohou být policisté, kteří jsou použiti v řízení jako agenti nebo policisté provádějící předstíraný převod vyslechnuti a za jakých okolností může být jejich totožnost nebo podoba odtajněna. Ke zrušení utajení může dojít jen ve výjimečných případech a při splnění daných podmínek. Tím je myšleno, vyvine-li se důkazní situace takovým způsobem, že bude nutné odtajnění agenta pro podporu věrohodnosti důkazního prostředku, ale zároveň nehrozí újma na životě, zdraví nebo dalších hodnot. V případě že bude rozhodnuto agenta odtajnit, bude výslech proveden po vyloučení veřejnosti podle ustanovení § 200 odst. 1.

Nutno podotknout, že právní úprava se vztahuje také na osoby ze speciálních útvarů, úzce spolupracujících v jednotlivých případech s agenty nebo policisty provádějící předstíraný převod.

5 INSTITUT KORUNNÍHO SVĚDKA

Korunní svědek je české i moravské veřejnosti znám pouze ze zahraničních detektivek, televizních filmů a seriálů nebo v případě mladší generace také z počítačových her. Usuzuji tedy, že pro každého z nás znamená toto téma řadu nezodpovězených otázek. Nabízí se jich hned několik a to například: „*Kdo je vlastně korunní svědek a jaká práva a povinnosti mu náleží?*“ „*Jaké je základní poslání a k čemu by měl sloužit návrh právní úpravy týkající se tohoto institutu?*“. A v neposlední řadě: „*Proč nebyl korunní svědek doposud zaveden v ČR, když v jiných zemích funguje už řadu let?*“. Výše uvedené otázky a několik dalších nevyčtených se pokusím v této kapitole zodpovědět. Také popíši dosavadní průběh snahy o zavedení novely do našeho trestního řádu. V samotném závěru uvedu některé další instituty, které mají obdobné účinky na trestní řízení, jako má korunní svědek a jsou součástí trestního řádu.

5.1 POJEM A JEHO PŮVOD

Jak již bylo zmíněno, český právní řád tento pojem neobsahuje a nezná. Původ nalezneme v anglosaském právu pod pojmem „*crown witness*“, kde je však uplatňován v širším slova smyslu pro svědky svědčící ve prospěch obžaloby, tedy koruny. Na první pohled by se mohlo zdát, že svědectví je tzv. „korunou důkazů“. Tato myšlenka je však mylná. Ve skutečnosti se jedná o svědka koruny, tedy veřejné žaloby nebo státu. Co tento termín označuje v naší právní teorii? Za korunního svědka je někdy obecně považován svědek, jehož výpověď je rozhodující a nezastupitelná k usvědčení pachatele trestného činu, jak je tomu například v nálezů Ústavního soudu ze dne 25. 11. 1999 sp. zn. III. ÚS 95/99.³⁶ Jednoduše řečeno, je jím pachatel trestného činu, jemuž byl dán příslib, že nebude stíhán nebo že bude mírněji potrestán, pokud svou výpovědí usvědčí jiné spolupachatele.³⁷

³⁶ PÚRY, F. Několik poznámek k institutu tzv. korunního svědka v českém trestním právu. In VÁLKOVÁ, H., STOČESOVÁ, S. (ed.). *Nad institutem korunního svědka. Sborník příspěvků z odborného semináře*. Plzeň: ZČU v Plzni, 2003. s. 13. ISBN 80-7082-982-6.

³⁷ HENDRYCH, D. a kol. *Právní slovník*. 3. podstatně rozšířené vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 353. ISBN 978-80-7400-059-1.

Pro někoho můžou být výše uvedené výklady poněkud nejasné. Pro správné pochopení institutu korunního svědka uvádím vymezení pana docenta J. Pipka³⁸: „Korunním svědkem je osoba, která je podezřelá z účasti nebo podílu na trestné činnosti v některé sforem trestného činu a v trestním řízení vystupuje proti dalším osobám, které jsou podezřelé, že se na této trestné činnosti účastnily nebo podílely, a to jako hlavní svědek ve prospěch obžaloby, kterému je za to jako protihodnota v souladu se zákonem orgány činnými v trestním řízení (státem) ve veřejném zájmu garantována beztrestnost nebo pro něj příznivá moderace trestního postihu.

5.2 MOŽNÉ NEGATIVNÍ VLIVY INSTITUTU KORUNNÍHO SVĚDKA

Zavedení institutu znamená bezpochyby výrazný zásah do základních zásad trestního řízení. Zvláště zásada legality a zásada oficiality ustanovená pod § 2 TrŘ, se korunního svědka dotýká. V důsledku zavedení tak velké změny, kterou institut korunního svědka bezesporu je, by nejprve mělo dojít k rektifikaci trestního řádu.

Jaké problémy by mohla znamenat nedostatečná právní úprava? Dle doktora Púry³⁹ by měl korunní svědek vypovídat v procesním postavení svědka se všemi z toho vyplývajícími důsledky a to včetně trestní odpovědnosti za křivou výpověď nebo práva výpověď odepřít. V případě že dojde k dokazování organizovaného zločinu, popřípadě jiných nejzávažnějších trestných činů, bude patrně nutné utajit totožnost korunního svědka. Jestliže ovšem bude korunní svědek vypovídat jako utajený (anonymní) svědek a má-li jeho výpověď zcela výjimečným způsobem přispět k objasnění, půjde – jak se dá u organizovaného zločinu důvodně předpokládat - o rozhodující a mnohdy jediný přímý důkaz. V takovém případě je pak otázkou, zda institut korunního svědka postačí k usvědčení jiných pachatelů závažné kriminality.

Velkým problémem při uplatňování korunního svědka patrně bude řešení otázky, jak zabránit jeho zneužití k jakémusi vyřizování účtů mezi pachateli organizovaného zločinu. Není-li k dispozici dostatek jiných důkazů, může tato situace

³⁸ PIPEK, J. Několik poznámek k institutu tzv. korunního svědka. In VÁLKOVÁ, H., STOČESOVÁ, S. (ed.). *Nad institutem korunního svědka. Sborník příspěvků z odborného semináře*. Plzeň: ZČU v Plzni, 2003. s. 65. ISBN 80-7082-982-6.

³⁹ PÚRY, F. Několik poznámek k institutu tzv. korunního svědka v českém trestním právu. In VÁLKOVÁ, H., STOČESOVÁ, S. (ed.). *Nad institutem korunního svědka. Sborník příspěvků z odborného semináře*. Plzeň: ZČU v Plzni, 2003. s. 15. ISBN 80-7082-982-6.

svádět osobu, která chce mít postavení korunního svědka a z toho plynoucí výhody, aby účelově zamlčela svůj skutečný (větší) podíl na spáchané trestné činnosti a stejně tak křivě usvědčila ostatní členy zločinného spolčení nebo organizované skupiny ze spáchání závažné trestné činnosti a dosáhla tak jejich odsouzení.

Není cílem této práce hodnotit přednosti či nedostatky institutu korunního svědka. V této podkapitole jsou uvedeny pouze dva problémy týkající se tohoto právního odvětví. Ve skutečnosti jich je mnohem více. Nedostatky spolu s důsledky, které sebou nese „korunní svědek“ by mohly být dostatečným vodítkem, abychom našli odpověď, proč není institut dosud zaveden v české právní úpravě. Je zřejmé, že institut zasahuje do některých zásad trestního práva. Zejména princip oficiality a legality je odsunut do ústraní, což přirozeně vzbuzuje nedůvěru u veřejnosti a zřejmě i u našich zákonodárců. Tím narážím na několik předložených a odmítnutých návrhů a novel Ministerstva vnitra při pokusech o zavedení institutu korunního svědka.

5.3 SOUČASNÝ PRÁVNÍ SYSTÉM V ČESKÉ REPUBLICCE

Právní úprava dosud institut korunního svědka neobsahuje. Na tomto tvrzení se za ta léta, kdy se o zavedení uvažovalo, nic nezměnilo. S příchodem nového trestního zákoníku došlo k zavedení nových institutů, které by měly mít obdobné účinky na trestní řízení, jako má „korunní svědek“. Jedná se například o institut spolupracujícího obviněného, narovnání a další. K těmto nástrojům se vrátím později.

Jeden z prvních pokusů o zavedení institutu korunního svědka byl vetován prezidentem Václavem Klausem už v roce 2005. Poslanecké sněmovně se tehdy nepodařilo hlavu státu přehlasovat. Argumentem bylo, že i tehdejší právní úprava umožňovala přistupovat k pachatelům, kteří se ke svým deliktům přiznají a pomáhají objasnit i jinou trestní činnost, mírněji než k ostatním.⁴⁰

Další neúspěch při snaze o prosazení institutu korunního svědka do trestního zákoníku se dostavil do sněmovny o pět let později. V lednu 2009 vláda schválila tzv. „protikorupční balíček“ obsahující mimo jiné institut korunního svědka a úpravu již

⁴⁰ NOVINKY. Klaus vetoval zavedení institutu korunního svědka. In *Novinky* [online] © 2003-2012 Borgis, a.s. Praha : 15.9.2005 [cit. 2012-03-20]. Dostupné z: <<http://www.novinky.cz/domaci/65200-klaus-vetoval-zavedeni-institutu-korunniho-svedka.html>>.

existujícího institutu spolupracujícího obviněného. O rok později byla legislativní část z pera ministra vnitra Martina Peciny schválena vládou. V polovině téhož roku poslala Poslanecká sněmovna „protikorupční balíček“ do Senátu, kde neprošel. Návrh obsahoval změny v trestním řádu, trestním zákoníku a daňovém řádu zaměřené na poskytnutí prostředků k lepšímu boji proti korupci a organizovanému zločinu. Po neúspěchu se sociální demokraté rozhodli z celého balíčku vyjmout pouze institut korunního svědka a předložili novelu v trestním řádu ve sněmovně. Přestože návrh obsahoval drobnou úpravu týkající se větší kontroly tohoto institutu, sněmovna hlasy koalice a KSČM zamítla na jaře roku 2011. Návrh zákona je prý nedomyšlený a efektivitu trestního řízení staví na úkor práv oběti trestného činu.⁴¹ Naopak kritici se obávali možného zneužívání. Zazněly i takové názory že: „Korunní svědek je beztrestnost pro pachatele, kteří udají své komplice“. Nebo slova pana Bendy: „To, co je nám předkládáno, není korunní svědek, ale beztrestný práškač“.⁴²

Nástroj, který měl znamenat možnou beztrestnost pachatele, aby pomohl zmírnit organizovanou kriminalitu, rozbít zločineckou strukturu a bojovat proti korupci se nepodařilo po celá léta obhájit a prosadit do právní úpravy v České republice. Posledním děním na této scéně byla reakce vlády, která se v polovině roku 2011 zaslíbila, že předloží lepší model téhož návrhu, který bude obsahovat institut spolupracujícího obviněného.

Na začátku jsem se zmiňovala o existenci hmotněprávních a procesních institutech, majíc společné rysy s institutem korunního svědka. Jedním z nich je už tolikrát zmiňovaný institut tzv. spolupracujícího obviněného, který zavedl trestní zákoník z roku 2009 a navazující novela trestního řádu provedená zák. č. 41/2009 Sb. Sleduje se jím zejména usnadnění důkazní situace v podobě doznání, které složí obviněný, a tím i zjednodušení dokazování v případech mimořádně závažné kriminality, jejímž atributem je organizovaný zločin v širokém slova smyslu. Spolupracující obviněný je motivován k doznání některými zvýhodněními, které jsou hmotněprávními důsledky označení obviněného za spolupracujícího obviněného.⁴³

⁴¹ EUROZPRÁVY. Sněmovna odmítá institut korunního svědka. Návrh ČSSD zamítla. In *eurozpravy* [online]. 16.3.2011 12:57 [cit. 2012-03-20]. Dostupné z: <<http://domaci.eurozpravy.cz/politika/24562-snemovna-odmita-institut-korunnihosvedka-navrh-cssd-zamitla/>>.

⁴² IDNES. Návrh na korunního svědka neprošel. Byl by to beztrestný práškač... In *idnes* [online]. 16.3.2011 12:29 [cit. 2012-03-20]. Dostupné z: <http://zpravy.idnes.cz/navrh-na-korunnihosvedka-neprosel-byl-by-to-beztrestny-praskac-rika-benda-lud-/krimi.aspx?c=A110316_121909_krimi_wlk>.

⁴³ JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009. s. 739. ISBN 978-80-87212-22-6.

Kromě tzv. spolupracujícího obviněného, existuje ještě několik dalších institutů, kterými lze za určitých podmínek docílit snížení sazby trestu odnětí svobody nebo zastavit trestní stíhání. Mezi instituty, které lze využít alespoň k obdobnému účelu jako institut korunního svědka či spolupracujícího obviněného, můžeme zařadit:

- Podmíněné zastavení trestního stíhání (§ 307 TŘ)
- Narovnání (§ 309 TŘ)
- Účinná lítost (§ 33 TZ)
- Polehčující okolnost (§ 41 TZ)

Jsou výše uvedené instituty dostatečnými nástroji pro boj s korupcí, organizovanému zločinu a k potírání nejzávažnější kriminality nebo je nutné zavedení institutu korunního svědka, který velmi úspěšně funguje například v Polsku, Německu, Francii, Belgii, Finsku, Itálii, USA a v neposlední řadě ve státě, jehož trestní řád je našemu velmi blízký. Tedy na Slovensku.

Pro někoho může být korunní svědek spíše beztrestným svědčícím viníkem a pro někoho zase dobrým prostředkem ke zvýšení efektivity našeho práva. Můj názor na toto téma je poněkud rozporuplný. Na jednu stranu představa, že se pachatel nedostane spravedlivého trestu, který by si zasloužil, se mi přičí. Tyto osoby si zaslouží zcela opačný přístup. Nicméně praxe jednoznačně ukazuje, že orgány činné v trestním řízení při prokazování organizované trestné činnosti nejsou úspěšní. Proto považuji institut korunního svědka jako potřebný a přikláním se k jeho zavedení. Avšak pouze za předpokladu, že by byl vytvořen opravdu kvalitní zákon, který by ošetřoval všechny možné negativní vlivy, které by mohl institut přinést. Zejména vyloučit možnost jeho zneužívání. Také vyřešení otázek navazujících na program ochrany svědků a utajeného svědka by bylo před samotným zavedením namístě. Každý předložený materiál by měl být proto vítán. Jeho projednáním a opakovanou kritikou lze docílit vytvoření návrhu, který bude moci jednou být přijat. Česká republika na tomto návrhu pracuje více jak sedm let a doposud žádný neprošel celým schvalovacím procesem. Tuto časovou prodlevu hodnotím velmi kladně, jelikož to samo o sobě svědčí o důrazu, který je kladen na kvalitu, detailnost a bezchybnost budoucího zpracování a hlavně praktickému užívání institutu korunního svědka.

ZÁVĚR

Odpovědět na všechny otázky související s problematikou institutu utajeného svědka a ochranou svědka v trestním řízení není možné. Téma je velice obsáhlé a rozsah této práce tak neumožňuje vše dopodrobna rozebrat a zhodnotit. Přesto se domnívám, že se mi podařilo vytvořit komplexní přehled problematiky svědka v trestním řízení, který je dobře srozumitelný a přínosný jak pro odborníka, tak pro laika.

Pro pochopení současné úpravy a zodpovězení kladených otázek je zásadní studium celé historie. Počátky zavedení úpravy ochrany svědka a s ním i institutu utajeného svědka do trestního řádu byly poněkud divoké. Při přechodu z totalitního režimu na demokratickou zemi došlo k obrovskému nárůstu organizovaného zločinu a kriminality celkově. Přibývání kriminality se muselo předpokládat, už jen s přihlédnutím k rozsáhlé amnestii, která následovala po Demokratické revoluci. Přesto si bohužel nikdo nedokázal uvědomit nutnost ochrany svědků při boji s tak nekontrolovatelně se šířícím zločinem. Dle mého názoru se opožděné přijetí zákona podepsalo na neochotě ke spolupráci a v nedůvěře k orgánům činných v trestním řízení, která trvá až dodnes. Důvodů proč lidé mají stále strach vypovídat a cíleně se vyhýbají svědecktví, je mnohem více. Ukázalo se, že problém mimo jiné spočívá v nalezení kompromisu mezi ochranou svědka a právem obviněného na spravedlivý proces. Dodnes se nepodařilo vytvořit takové znění zákona, které by nebylo napadáno za rozpory s ústavními principy. Ochrana svědka je v podstatě odsunuta na druhé místo, a uplatní se skutečně jen v ojedinělých případech. Víím, že naprostá ochrana svědka není reálná, ale je třeba o ni usilovat a nenechat se omezovat přemírou boje za práva obviněného.

Na zákon o zvláštní ochraně svědka jsme si museli nějakou dobu počkat. Jeho bohužel opožděné přijetí se ale ukázalo jako dobrý krok v boji proti organizovanému zločinu. Před existencí tohoto zákona bylo možné chránit pouze svědky. Díky vzniku této právní úpravy je skupina chráněných osob podstatně širší. Na rozdíl od institutu utajeného svědka, kde je počet značně omezený. Velmi kladně hodnotím novelu přijatou nedávno. Ta zajišťuje ochranu a pomoc nejen svědkovi nebo obviněnému, ale také znalci, tlumočnickovi nebo obhájci. Dalším přínosem je rovněž ponechání nové identity i poté, co zvláštní ochrana a pomoc skončily a mnoho dalších pozitivních změn.

Je třeba přiznat velký problém poskytování ochrany a pomoci. Značně vysoké finanční náklady zejména u programu ochrany je pro náš stát nemalou překážkou. Díky omezeným prostředkům, které uvolňuje Ministerstvo vnitra, může s ochranou počítat pouze deset ohrožených osob ročně. Bylo by vhodné, aby došlo k navýšení částek pro financování ochranných opatření a pro funkci speciálních útvarů policie určených pro poskytování ochrany. Nemůže být pochyb o skutečnosti, že počet osob, které budou takovýto druh ochrany potřebovat, se bude stále navyšovat. Bylo by smutné, kdyby stát odmítl chránit své občany z důvodu vyčerpání finančních rezerv a vystavil je tak přímému ohrožení na životě nebo zdraví.

Náš právní řád byl za ta léta obohacen o mnoho potřebných institutů, které jsou velmi prospěšné celému trestnímu řízení. Jeden, z mého pohledu velmi účinný nástroj dosud chybí. Takový institut, který by přiměl obviněné spolupracovat s orgány činnými v trestním řízení. Jedná se o institut korunního svědka, který významně napomáhá v boji proti organizovanému zločinu v mnoha zemích světa. Na jedné straně zmírnění trestu nebo úplná beztrestnost a na straně druhé pravdivé svědectví ve prospěch obžaloby. Principy tohoto institutu dělí společnost na dva tábory. Domnívám se, že „korunní svědek“ by měl být do našeho právního řádu zakotven, jelikož orgány činné v trestním řízení na boj se zločinem nestačí. Nic by se však nemělo uspěchat. Naši zákonodárci nesmí všet hlavy z dosud zamítnutých návrhů, které neprošly schvalovacím procesem. Naopak, přijmout vlnu kritiky a příště předložit vskutku kvalitní zákon, který bude nezneužitelný a nebude ohrožovat nás občany. Poté nebude nic bránit tomu, aby byl institut přijat a náš právní řád obsahoval další silnou zbraň proti narůstajícímu zločinu.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

LITERÁRNÍ ZDROJE

1. CÍSAŘOVÁ, D., FENYK, J., GRIVNA, T. a kol. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: ASPI, 2008. 824 s. ISBN 978-80-7357-348-5
2. HENDRYCH, D. a kol. *Právní slovník*. 3. podstatně rozšířené vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. 1481 s. ISBN 978-80-7400-059-1
3. JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 2. vydání. Praha: Leges, 2011. 816 s. ISBN 978-80-87212-92-9
4. JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009. 1216 s. ISBN 978-80-87212-22-6
5. MARINI, M., *Utajený svědek a zvláštní ochrana svědka*. Praha: Linde, 2008. 136 s. ISBN 978-80-7201-732-4
6. PELEŠKA, J., VYCHODIL, M. Poznámky k ochraně svědka v trestním řízení. *Trestní právo*, příloha. 1998, roč. 3, č. 5, IV s. ISSN 1211-2860
7. VÁLKOVÁ, H., STOČESOVÁ, S. (ed.). *Nad institutem korunního svědka. Sborník příspěvků z odborného semináře*. Plzeň: ZČU v Plzni, 2003. 93 s. ISBN 80-7082-982-6
8. SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F. K možnostem a limitům využití institutu utajených svědků. *Trestněprávní revue*. 2003, č. 2, 68 s. ISSN 1213-5313.
9. ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád. Komentář. I. díl*. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. 1525 s. ISBN 978-80-7400-043-0
10. VANTUCH, P. Co přináší zákon č. 137/2001 Sb., o ochraně svědka a dalších osob?. *Bulletin advokacie*. 2001, č. 9, 124 s. ISSN 1210-6348.
11. VANTUCH, P. Nový zákon o ochraně svědka a dalších osob a boj s organizovaným zločinem. *Právní rozhledy*. 2001, č. 8, 430 s. ISSN 1210-6410.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

1. BÁRTÍKOVÁ, G., Opatření v oblasti ochrany svědků. In *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. © 2000 Ministerstvo vnitra České republiky. Praha : 12.12.2000 [cit. 2012-02-11]. Dostupné z WWW: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/aktualit/sdeleni/2000/och_sved.html>.
2. EUROZPRÁVY. Sněmovna odmítá institut korunního svědka. Návrh ČSSD zamítla. In *eurozpravy* [online]. 16.3.2011 12:57 [cit. 2012-03-20]. Dostupné z: <<http://domaci.eurozpravy.cz/politika/24562-snemovna-odmita-institut-korunniho-svedka-navrh-cssd-zamitla/>>.
3. IDNES. Návrh na korunního svědka neprošel. Byl by to... In *idnes* [online]. 16.3.2011 12:29 [cit. 2012-03-20]. Dostupné z: <http://zpravy.idnes.cz/navrh-na-korunniho-svedka-neprosel-byl-by-to-beztrestny-praskac-rika-benda-lud/krimi.aspx?c=A110316_121909_krimi_wlk>.
4. KLOUBEK, M. Systém ochrany oznamovatele, svědka a poškozeného v trestním řízení. In: *Bílý kruh bezpečí* [online]. © Bílý kruh bezpečí, o.s. [cit. 2012-01-30]. Dostupné z WWW: <<http://www.bkb.cz/pomoc-obetem/svedek-trestneho-cinu/system-ochrany-oznamovatele-svedka-a-poskozeneho-v-trestnim-rizeni/>>.
5. NOVINKY. Klaus vetoval zavedení institutu korunního svědka. In *Novinky* [online]. © 2003-2012 Borgis, a.s. Praha : 15.9.2005 [cit. 2012-03-20]. Dostupné z: <<http://www.novinky.cz/domaci/65200-klaus-vetoval-zavedeni-institutu-korunniho-svedka.html>>.
6. TÝBLOVÁ, M., PATÁK, T., HRUBÁ, P. Svědci se dočkají zvláštní ochrany, prezident podepsal příslušnou normu. In: *Mediafax* [online]. Praha : 11.11.2011, 16:30 [cit. 2012-02-01]. Dostupné z WWW: <<http://www.mediafax.cz/domaci/3960666-Svedci-se-dockaji-zvlastni-ochrany-prezident-podepsal-prislusnou-normu>>.

LEGISLATIVNÍ DOKUMENTY

1. ČESKO. Zákon č. 141 ze dne 29. listopadu 1961 o trestním řízení soudním (trestní řád). In: *Sbírka zákonů, Česká republika*. 1961, částka 66, s. 513-576.
2. ČESKO. Zákon č. 40 ze dne 8. ledna 2009 trestní zákoník. In: *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2009, částka 11, s. 354-464.
3. ČESKO. Zákon č. 237 ze dne 17. července 2008 o Policii České republiky. In: *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2008, částka 91, s. 4086-4156.
4. ČESKO. Zákon č. 137 ze dne 29. března 2001 o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením a o změně zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2001, částka 56, s. 3386-3392.
5. ČESKO. Zákon č. 348 ze dne 26. října 2011, kterým se mění zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením a o změně zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. In: *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2011, částka 122, s. 4347-4350.
6. ČESKO. Zákon č. 150 ze dne 21. března 2002 soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2002, částka 61, s. 3306-3330.
7. ČESKO. Ústavní soud. Nález Ústavního soudu č. 214 [ze dne 12. října 1994]. In: *Sbírka zákonů, Česká republika*. 1994, částka 66, s. 2090-2094. Dostupné také z WWW: <<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1994/sb66-94.pdf>>.
8. ČESKO. Usnesení předsednictva České národní rady ze dne 16. prosince 1992 o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, In: *Sbírka zákonů, Česká republika*. 1993, částka 1, s. 17-24.
9. ČESKO. Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. Protokol č. 14 (CETS č. 194), čl. 6. In: *Sbírka mezinárodních smluv, Česká republika*. 2010, částka 21, s. 1882-1904.

SEZNAM ZKRATEK

- **ESLP** - Evropský soud pro lidská práva se sídlem ve Štrasburku
- **Evropská úmluva** – Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod
- **LZPS** - Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.
- **MPOOP** - Mezinárodní pakt o občanských a politických právech
- **TrŘ** – Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.
- **TZ** – Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.